

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
Odsjek za bosanski, hrvatski, srpski jezik

Negacija u složenim rečenicama
Završni magistarski rad

Student: Sanela Drinić

Mentor: prof. dr. Ismail Palić

Sarajevo

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
Odsjek za bosanski, hrvatski, srpski jezik

Sanela Drinić
Indeks br. 3090/2018, vanredni student
Negacija u složenim rečenicama
Završni magistarski rad

Predmet: Sintaksa
Mentor: prof. dr. Ismail Palić

Sarajevo, 2022.

Sadržaj

Uvod.....	1
Negacija kao predmet proučavanja matematike, logike, retorike i lingvistike.....	3
Partikularna negacija	6
Dvostruka negacija.....	11
Množenje negacija.....	12
Transportovanje negacije	15
Ekspletivna negacija.....	19
Negirane složene rečenice sa značenjem preuranjenosti.....	29
Greške i „greške“ pri upotrebi negacije.....	32
Zaključak.....	35
Izvori	37
Literatura.....	38

1. Uvod

Negaciji kao jezičkoj pojavi na nivou složene rečenice se nije posvećivalo mnogo pažnje pa u gramatikama možemo pronaći veoma šture i oskudne informacije. Negacija se najčešće spominje kada su u pitanju odrične riječce i veznici koji zahtijevaju uvođenje rečenice sa zanijekanim sadržajem. U *Gramatici bosanskoga jezika* (2000: 302) o negaciji se govori u poglavlju o riječcama pa autori razlikuju potvrдне, odrične i imperativne riječce. Riječcama se „poriču neke tvrdnje, tome služi riječca *ne*“ i „pojačava tvrdnja ili poricanje.“ Riječca *ne* se identifikuje kao verifikator negacije u poglavlju o redu riječi u rečenici. Autori ističu da „riječca *ne* kojom se gramatički niječe rečenični sadržaj stoji ispred predikata“ (Jahić – Halilović – Palić 2000: 473). O negiranom sadržaju se dalje govori u sklopu obrade veznika sastavnih rečenica. Veznik *niti* se opisuje i kao jedan od „negatora sadržaja klauze ispred koje stoji“ (Jahić – Halilović – Palić 2000: 413). Kada su u pitanju suprotne (adverzativne) rečenice, stoji da „veznici *nego* i *već* povezuju klauze u odnosu suprotnosti samo ukoliko je predikat prve klauze odričan“ (Jahić – Halilović – Palić 2000: 414). Posebno su kategorisana dva tipa gradacijskih rečenica:

a) „one u kojima je predikat prve klauze u gramatički odričnom obliku, a restriktivni prilog samo nije zanijekan (...)

b) one u kojima je predikat prve klauze u gramatički potvrdnom obliku, a zanijekan je restriktivni prilog samo (...).“ (Jahić – Halilović – Palić 2000: 415)

U poglavlju o zavisnosloženim rečenicama s vremenskom (temporalnom) klauzom se govori o uvjetovanosti zanijekanog predikata kada se veznici *dok god* i *dokle god* kombinuju s glagolima svršenog vida; „(Čekat ćemo dok god/ dokle god ne padnu kiše. – *Čekat ćemo dok god/ dokle god padnu kiše)“ (Jahić – Halilović – Palić 2000: 428). Na sličan način se negacija obrađuje u okviru terminativnih (graničnih) vremenskih rečenica u *Gramatici hrvatskoga jezika* (2007). Autori ističu da negacija u takvim slučajevima ima ulogu da označi rečenice čiji se sadržaji vremenski ne podudaraju, tačnije da se radnja osnovne klauze odvija kada se ne odvija radnja zavisne i obrnuto. U *Gramatici hrvatskoga jezika* se još spominje i da se „niječni glagolski oblici tvore tako da im se dodaju niječne čestice *ne* ili *ni*“ (Silić – Pranjković 2007: 96). Irena Zovko Dinković (2013: 25) smatra „da bi bilo najprihvatljivije rečeničnu negaciju tumačiti kao logički postupak kojim na značenjskoj razini predikat odriče subjektu neko inherentno ili privremeno svojstvo, poriče neki njegov čin ili postojanje neke situacije. Na strukturnoj (sintaksičkoj) razini rečenična se negacija ostvaruje stavljanjem niječne čestice *ne* neposredno ispred predikata.“

Knjiga autorice Irene Zovko Dinković *Negacija u jeziku: Kontrastivna analiza negacije u engleskome i hrvatskome jeziku* (2013) te *Ogledi o sintaksičkoj negaciji* (2004) Miloša Kovačevića bile su polazna i osnovna literatura neophodna za pristup problemu negacije u složenim rečenicama u ovom radu. Korpus koji je korišten čine *Tvrđava* i *Derviš i smrt*

Meše Selimovića, *Karabeg* i *Ugursuz* Nedžada Ibrišimovića, *Noćne ceremonije* i *Talhe ili šedrvanski vrt* Irfana Horozovića, *Istočni divan* i *Šahrijarov prsten* Dževada Karahasana te *Ruža* Nure Bazdulj-Hubijar. Sastavni dio korpusa ovoga rada su i primjeri iz e-izdanja dnevnih novina *Dnevni avaz* kojima se nastojalo ukazati na čestu upotrebu negacije u svakodnevnoj komunikaciji. Iako su u radu obrađivani primjeri iz dva funkcionalna stila, to ne znači da se negacija ne pojavljuje u ostalim stilovima.

Cilj rada jeste ukazati na činjenicu da se negiranje ne postiže samo upotrebom riječice *ne* i da odrična rečenica nije samo rečenica koja ima svoj potvrdni parnjak. Nastojalo se prikazati da negacija nije samo jezički fenomen nego se ona tiče i drugih naučnih disciplina. U radu će biti predstavljen odnos lingvistike s matematikom, retorikom i logikom, a koji se tiče negacije. Kroz prikupljenu građu će se oprimjeriti različiti tipovi negacije i skrenuti pažnja na greške u govoru i pisanju kada je u pitanju upotreba negacije u složenim rečenicama. Nadam se da će ovaj rad biti od koristi onima koji o negaciji žele znati više i onima koji žele otkloniti nedoumice u vezi s problematikom negacije u složenim rečenicama.

2. Negacija kao predmet proučavanja matematike, logike, retorike i lingvistike

Negacija je bila predmet proučavanja matematike, lingvistike, logike i retorike. Između različitih pristupa negaciji, lingvističko stanovište zauzima centralno mjesto jer se poimanje negacije ostalih nauka bazira na lingvističkom poimanju. Preuzimajući ulogu objedinjavajućeg faktora, lingvistika dijeli probleme negacije s navedenim naukama, dok se to ne može nužno potvrditi za druge nauke. Iako sve navedene discipline negaciju vide iz različitog ugla, ona ujedno predstavlja i sponu među njima. U narednim poglavljima će biti govora o međusobnom utjecaju i povezanosti lingvističke negacije s matematičkom, retoričkom i logičkom negacijom.

2.1. *Veza matematike i lingvistike*

Kako bi se objasnilo matematičko poimanje negacije, neophodno je protumačiti osnovne pojmove matematičke logike. Prema Okičiću i Pašiću, iskaz je osnovni pojam matematičke logike koji se definiše kao „rečenica koja može biti tačna ili netačna“, dok je u iskaznoj logici iskaz „intuitivan pojam koji se ne definiše“ (Okičić – Pašić 2015: 5–6). Korištenjem logičkih veznika, odnosno logičkih operacija, od jednostavnih nastaju složeniji iskazi. U matematici se negacija definiše kao unarni veznik koji predstavlja jednu logičku operaciju. Okičić i Pašić smatraju da je „negacija tačnog iskaza netačan iskaz i obrnuto, negacija netačnog iskaza je tačan iskaz“ (Okičić – Pašić 2015: 6). Negativni brojevi koristili su se da bi se prikazao gubitak, a pozitivni kako bi se prikazao dobitak u finansijskom sektoru. U kineskoj matematici pozitivni brojevi su se obilježavali crvenom, a negativni crnom bojom. Italijanski matematičar Kardano je u svojoj knjizi *Ars magna* negativne brojeve obilježavao znakom *m*. Danas negativne brojeve pišemo tako što ispred prirodnog broja upisujemo znak - (minus). U XIX stoljeću je prihvaćeno stanovište da se množenjem dva negativna broja dobija pozitivan broj: $-5 \times (-5) = 25$. Također u lingvistici množenjem negacija dobijamo pozitivan ekvivalent. To je propisano pravilom o množenju negacija, o čemu će biti riječ u jednom od poglavlja ovoga rada. Tu je najvažniji tip proizvoda kao rezultat množenja negacijskih elemenata. Logička definicija principa dvostruke negacije glasi: „Dvostruka negacija je jednaka afirmaciji“, odnosno: „Svaki sud je logički ekvivalentan negaciji svoje negacije“ (Kovačević 2004: 8). Sabiranje negacija čini još jednu vezu lingvistike s matematikom. Sabiranjem dva negativna broja kao rezultat dobijamo negativan broj: $-5 + (-6) = -11$. Kao i u matematici, u lingvistici se sabiranjem negacija dobija negativan rezultat, odnosno negiran iskaz. Njime se dodatno potvrđuje ili pojačava negirano značenje rečenice. Vidimo kako je logičko-matematički princip množenja i sabiranja negacije pronašao svoje mjesto u lingvistici, s tom razlikom što je matematička i logička negacija univerzalna, dok je jezička negacija zasebna kategorija svakog jezika.

2.2. Veza logike i lingvistike

Iako je dugo postojala kao skup pravila kojima su se ljudi spontano služili, logiku je kao nauku prvi sistemski složio antički grčki filozof Aristotel u djelima koja su kasnije dobila zajednički naziv *Organon*. Organon znači oruđe, a time se htjelo istaknuti da logika nije sastavni dio filozofije, nego njeno oruđe. Prema Hrvatskoj enciklopediji,¹ logika predstavlja umijeće rasuđivanja, prosuđivanja i raspravljanja. Centralni logički problem leži u pitanju istinitosti nekog logičkog stava. Logika nastoji utvrditi pravila koja moramo provoditi kako bismo saznali istinu. U centru Aristotelove logike je silogizam. Elementi silogizma su sudovi, elementi sudova su pojmovi. „Pojam ili termin (logos ili horos) za Aristotela je misaono-jezički izraz biti stvari, a spoznaja te biti izražava se definicijom (horismos)“ (Petrović 2013: 136). Pojmove klasificiramo na više različitih vrsta. Tako razlikujemo kvantificirane, nekvantificirane, klasne, jednostavne, složene te pozitivne i negativne pojmove. Aristotel je razlikovao pojedinačne i opće pojmove. Proveo je diferencijaciju općih pojmova na vrsne i rodne pojmove. Najviše rodove, koji ne mogu biti vrste, nazvao je kategorije.

Ono u čemu se susreću logika i lingvistika je upravo definisanje pojmova. Klasifikacijom pojmova logika izdvaja pozitivne i negativne pojmove gdje pod negativnim podrazumijeva one pojmove koji su okarakterizirani odsustvom neke osobine. Lingvistički gledano, „negativnim leksemama smatraju se samo one i isključivo one koje imaju odrično značenje a koje su tvorene pomoću nekog od negativnih prefiksa: ne- (nehuman), bez- (bezbolan), a- (alogičan), dis- (disharmoničan), i- (ilegalan), in- (inkongruentan), ab- (abnormalan), protiv- (protivzakonit), anti- (antiestetičan). Sve lekseme bez negiranih prefiksa, bez obzira na svoje značenje, u lingvistici potpadaju pod potvrdne lekseme“ (Kovačević 2004: 15). U tim stavovima se razilaze logika i lingvistika jer se ponekad u logici negativni pojmovi izražavaju pozitivnim terminima (nijem, gluh, oskudica). Ono u čemu se slažu lingvistika i logika jeste činjenica da negativne lekseme nemaju nužno odrično značenje. Pored problematike pojmova, Aristotel je razmotrio i problematiku suda. „Sud ili stav (apofansis) za Aristotela je veza pojmova, ali ne svaka, nego samo takva kojom se nešto tvrdi ili poriče i koja je istinita ili neistinita“ (Petrović 2013: 137). Sastavni dijelovi suda su subjekat i predikat. Istinitost ili neistinitost suda ovisi o tome slaže li se on ili ne slaže s realnošću. Aristotel je sudove diferencirao na osnovu različitih kriterija. Na osnovu kvaliteta razlikovao je istinite od neistinitih te afirmativne od negativnih sudova. Kada je u pitanju kriterij kvantiteta, Aristotel je uočio razliku između partikularnih i univerzalnih sudova. Po modalitetu Aristotel je diferencirao problematičke, asertoričke i apodiktičke sudove. Svako lingvističko proučavanje negacije uključuje i njeno logičko razmatranje. Zahvaljujući zaključcima logike i logičke matematike u lingvistici se izdvaja partikularna negacija kao zaseban tip jezičke negacije.

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. 2021. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36988> (posjećeno 06. 09. 2021).

2.3. Veza retorike i lingvistike

Interesantna je činjenica da su retorika i lingvistika tokom svoga razvoja ponekad bile strogo odvojene, čak i suprotstavljene, da bi u nekim periodima dolazilo do povezanosti, ali i uzajamnog utjecaja. U savremenim retoričkim istraživanjima najviše se aktualizira proučavanje figura ili tropa (elocutio) jer se retorika sve više vezuje za poetsku funkciju jezika, odnosno ukrašavanje govora ili književnih djela. Retorika i lingvistika se najviše susreću u trima oblastima: kod razmatranja figura i tropa, kod učenja o funkcionalnim stilovima te kod proučavanja teksta. Utjecaj retorike na lingvistiku koji je vezan za problematiku ovoga rada odražava se preko stilskih figura nazvanih figurama negacije. Bitno je napomenuti da stilske figure predstavljaju jedan poseban oblik izražavanja koji zahtijeva specifičnu analizu. Figure negacije ne podrazumijevaju nužno eksplicitno navedenu negaciju u sastavu rečenice kroz koju su iskazane. Negacija se veoma često mora tražiti na semantičkom nivou. Jedna od takvih stilskih figura je adianaton čiji najčešći oblik predstavlja opisno prikazivanje pojma „nikad“ spominjanjem neke nemogućnosti (npr. *Kad na vrbi grožđe rodi*). Ironija je također figura u kojoj negacija ne mora biti eksplicitno prikazana. Njena uloga je da označava iskaz koji je semantički suprotan svom leksičkom značenju. Dakle negacija je nekada prisutna na nivou leksičke, a nekada na nivou semantičke analize (npr.: *Naravno, ti si mudar i vjeruješ onome što vidiš u televizoru, a ne onome što vidiš u tanjiru*). Litota je figura koja propoziciju rečenice čini suprotnom od njenog morfološkog oblika (npr.: *Nisi baš pametan, Ahmede Nurudine*). Figura negacije je i asteizam koji se zasniva na dvosmislenosti (npr.: *Mana mi je što uvijek izaberem najbolju opciju, ali ću opet to uraditi*). Dvosmislenost se ogleda na sljedeći način: *Mana mi je što uvijek izaberem najlošiju opciju, ali ću ipak to uraditi. – Mana mi je što nikad ne izaberem najbolju opciju, ali ću ipak to uraditi*. I retoričko pitanje se ubraja u figure negacije. Kada je riječ o složenoj rečenici, bitno je napomenuti da retoričko pitanje obuhvata samo jednu klauzu. Takav je i sljedeći primjer:

*Veliki je on čovjek, evo ti si isto veliki čovjek pa pravo kaži **ima li** većeg mudraca u Bagdadu i u cijelom svijetu - završi Behram svoje razmišljanje i poče Sulejmana lupkati po leđima kao da ga podstiče na brz i iskren odgovor. (DŽKID: 245)*

Negacija u ovom primjeru može se uočiti semantičkom analizom, a preformulisana rečenica ima ovakvo značenje: *Veliki je on čovjek, evo ti si isto veliki čovjek pa pravo kaži da **nema** većeg mudraca u Bagdadu i u cijelom svijetu - završi Behram svoje razmišljanje i poče Sulejmana lupkati po leđima kao da ga podstiče na brz i iskren odgovor.*

3. Partikularna negacija

Partikularna negacija je prvenstveno vezana za logiku i njeno učenje o negaciji. Gramatička i logička kategorija negacije nisu podudarne. Logička negacija je kao i sve druge logičke kategorije univerzalna, dok je gramatička negacija uvijek negacija unutar nekog pojedinačnog jezika. Da bi se došlo do jezičkih formi partikularne negacije, neophodno je upoznati se s formama partikularnih sudova u logici. Miloš Kovačević (2004: 41) ističe da se u aristotelovskoj logici sudovi dijele prema kvalitetu (na pozitivne i negativne) i prema kvantitetu (na univerzalne i partikularne). Kombinacijom kvaliteta i kvantiteta formiraju se četiri moguće forme suda:

- univerzalno pozitivni sud (Svi su došli na razgovor.)
- univerzalno negativni sud (Niko nije došao na razgovor.)
- partikularno pozitivni sud (Neki su došli na razgovor.)
- partikularno negativni sud (Neki nisu došli na razgovor.)

Negirajući iskaz univerzalno pozitivnog suda dobijamo iskaz partikularno negativnog suda, što se može dokazati sljedećim primjerom:

Svi su došli na razgovor. \longrightarrow **Neki nisu došli** na razgovor.

Dakle zamjenica *svi* u rečenici *Svi su došli na razgovor* upućuje na svojstvo sveobuhvatnosti, što bi podrazumijevalo da su svi članovi određene skupine došli na razgovor. Međutim ako takav iskaz negiramo, u konačnici dobijamo iskaz partikularno negativnog suda, odnosno iskaz koji podrazumijeva da neki članovi nisu došli na razgovor. Negirajući iskaz univerzalno negativnog suda dobit ćemo iskaz čiji značenjski ekvivalent odgovara partikularno pozitivnom sudu. Ova se tvrdnja može analizirati na sljedećem primjeru:

Niko nije došao na razgovor. \longrightarrow **Nije da niko nije došao** na razgovor.

Zamjenica *niko* u rečenici *Niko nije došao na razgovor* upućuje na potpuno značenje negacije čijim negiranjem rečenica gubi status univerzalnog primajući osobine partikularnog suda (*Neki su došli. – Neki nisu došli*). Bitno je navesti da rečenice koje odgovaraju partikularnim sudovima uvijek možemo tumačiti dvojako, i kao partikularno pozitivne i kao partikularno negativne. Značenje rečenice koja odgovara partikularno pozitivnom sudu *Neki su došli na razgovor* automatski povlači značenje rečenice koja odgovara partikularno negativnom sudu (*Neki nisu došli na razgovor*). Kovačević (2004: 43) navodi da univerzalnim sudovima u logici odgovaraju u jeziku rečenice s univerzalnim kvantifikatorima, a to su potvrđne i odrične zamjenice i zamjenički prilozi koji obuhvataju sve elemente objekta kvantifikacije bez izuzetka (*svi, svaki, svuda, uvijek, niko, ništa, nigdje, nikad*), dok partikularnim sudovima odgovaraju rečenice s neodređenim zamjenicama i zamjeničkim prilogima u funkciji egzistencijalnih priloga (*neko, nešto, negdje, nekad*). Shodno tome Kovačević (2004: 42) tvrdi da postoje dvije mogućnosti kongruencije predikata i univerzalnih kvantifikatora:

- kongruencija negacije (u rečenicama s negiranim predikatom dolaze univerzalni negirani kvantifikatori)

*... oni ti **nikada neće reći** više od onoga što osjete da i sam znaš. (NIUG: 238)*
***Niko** od Abidovih **nije prozborio** ni riječi i svi su stajali i opremali me šutke... (NIUG: 232)*

- kongruencija afirmacije (u rečenicama s potvrdnim predikatom dolaze univerzalni potvrdni kvantifikatori).

***Sve dobiva** čvršće obrise i čini mi se da su stvari beskrajno lijepo. (NIUG: 208)*
***Sve spada** s mene, kao haljina kao oklop, i ostaje ono što je bilo prije svega, gola koža i go čovjek. (MSDS: 11)*

Međutim u jeziku često dolazi do iznevjeravanja navedenih kombinacija kongruencije pa univerzalno pozitivni kvantifikatori dolaze u kontakt s negiranim predikatima, a univerzalno negativni kvantifikatori dolaze u kontakt s potvrdnim predikatima. Tada se javlja partikularna negacija. „U slučaju kada u rečenicama u kojima dolazi do iznevjeravanja kongruencije univerzalnog kvantifikatora i predikata imamo partikularnu negaciju, tj. ako se uz negirani predikat upotrijebi univerzalni potvrdni kvantifikator, rečenica će imati značenje ekvivalentno značenju potvrdne rečenice“ (Kovačević 2004: 45). Dakle zahvaljujući kontaktu univerzalnog potvrdnog kvantifikatora s negiranim predikatom rečenica dobija status partikularno pozitivnog suda, pri čemu se univerzalni kvantifikator supstituiše neodređenom zamjenicom. Značenje partikularne negacije proizilazi iz ukrštanja značenja univerzalnog potvrdnog kvantifikatora (svi, svako, svašta, svuda, stalno, uvijek) s negiranim predikatom. Iz takvog ukrštanja nastaje egzistencijalno značenje na koje upućuju egzistencijalni kvantifikatori (neko, nešto, negdje, nekad). Razmotrimo ovu tvrdnju na sljedećim primjerima:

*I znam da **nisu svi** ljudi krivi već samo oni koji su krivi. (MSDS: 240) – Znam da **su neki** ljudi krivi.*

***Nisam sve** rekao, a ovo je što mogu da kažem nestrpljivima... (NIUG: 179) – **Nešto** sam rekao, a ovo je što mogu da kažem nestrpljivima...*

*Svi će ti se nasloniti na kosti, ama neka vidi da **nismo svi** kukavice. (MST: 161) – Svi će ti se nasloniti na kosti, ama neka vidi da **su neki** kukavice.*

*Mora znati da ni meni kod njega **nije sve** čisto. (DŽKŠP: 104) – Mora znati da **je** meni kod njega **nešto** nečisto.*

Partikularnom negacijom je zahvaćen samo jedan dio pojma. Pokazatelj obima negacije može biti količinska partikula *baš* i to kada se javlja uz univerzalni kvantifikator. Tako upotrijebljena partikula upućuje na radnju koja se nije u cijelosti završila. Takvi su i sljedeći primjeri:

*Nasmiješio se, ne baš pobjednički, ali ni malodušno jer **nije se baš sve dobro svršilo.** (MSDS: 291) – Nešto se dobro svršilo. – Nešto se loše svršilo.*

*Nije razumio baš sve oko sebe, ali je razumio da nije dobro i da treba negdje skloniti Gazvana, možda baš u ognjište koje mu vjerovatno više neće trebati. (DŽKID: 90) – Nešto oko sebe **je razumio...** – Nešto oko sebe **nije razumio...***

*Ne može ljudska pamet **baš sve objasniti.** (DŽKID: 139) – Ljudska pamet **nešto može objasniti.** – Ljudska pamet **nešto ne može objasniti.***

3.1. *Izuzeci partikularne negacije*

Partikularna negacija se javlja u slučajevima kada dođe do odstupanja od kongruencije predikata s kvantifikatorima pa u kontakt dođe univerzalni potvrdni kvantifikator s negiranim predikatom i obrnuto. Međutim partikularna negacija se ne javlja uvijek kada dođe do kontakta univerzalnih kvantifikatora s potvrdnim ili odričnim predikatom. Rečenice s negiranim predikatom i sa *sve što / ono / ovo, ostalo* ne podliježu pravilu o partikularnoj negaciji jer u njima zamjenica *sve* ima množinsko značenje i navođenje samog univerzalnog kvantifikatora je redundantno. Preformulisane rečenice dokazuju da je semantički odnos s negiranim predikatom uspostavljen preko demonstrativne zamjenice, a ne preko univerzalnog kvantifikatora *sve*. Ukoliko izostavimo kvantifikator *sve*, neće doći do promjene značenja u odnosu na prvobitnu rečenicu. To dokazuju sljedeći primjeri:

Nije me uznemirio osjećaj krivice što je zatvoren dobar čovjek, jer da je drugačije, sve ovo ne bi imalo nikakva smisla... (MSDS: 324) – *Nije me uznemirio osjećaj krivice što je zatvoren dobar čovjek, jer da je drugačije ovo / ništa od ovoga ne bi imalo nikakva smisla...*

A sve to nije moglo da posluži kao izgovor da odem. (MSDS: 80) – *To / Ništa od toga nije moglo da posluži kao izgovor da odem.*

Sigurno nije istina sve ovo što govori, ali je najveća istina njegova tuga. (MST: 47) – *Ovo / Ništa od ovoga što priča sigurno nije istina.*

Ti si od njih najbolji i najhrabriji, svi oni, koliko ih ima, nisu ti ni do koljena. (MST: 83) – *Ti si od njih najbolji i najhrabriji, niko od njih, koliko ih ima, nije ti ni do koljena.*

Treba ruku da mu poljubim što me istjerao iz službe, jer sve ovo nikad ne bih doznao, ostao bih ma čiji rob dovijeka, misleći da drukčije ne može biti. (MST: 125) – *Treba ruku da mu poljubim što me istjerao iz službe, jer ovo / ništa od ovoga nikad ne bih doznao, ostao bih ma čiji rob dovijeka, misleći da drukčije ne može biti.*

Ne bih podnio sve ovo da nisam imao tebe. (DŽKID: 26) – *Ne bih podnio ovo / ništa od ovoga da nisam imao tebe.*

Živio sam, ustvari svoj drugi, tuđi, poklonjeni život, sve ostalo nije važno, za sad nije važno. (MST: 30) – *Živio sam, ustvari svoj drugi, tuđi, poklonjeni život, drugo / ništa drugo nije važno, za sad nije važno.*

Partikularna negacija se ne provodi ni u slučaju kontakta izraza *još uvijek* s negiranim predikatom jer univerzalni potvrdni kvantifikator *uvijek* u spoju s partikulom *još* gubi status

univerzalnog kvantifikatora, tako da mu je u semantičkoj interpretaciji konkurentan partikulom praćen vremenski prilog *n(i) sada*, odnosno prijedložno-padežni izraz *(n)i do danas*. Ovakav oblik odstupanja od partikularne negacije vidljiv je u narednim rečenicama:

*Njemu se eto dogodilo isto što i Ibrahimu, Ramizu, Ilmiharu, Benjaminu, ne mogu ih nabrojati sve, jer moj rukopis **još uvijek** nije završen. (IHNC: 426) – Njemu se eto dogodilo isto što i Ibrahimu, Ramizu, Ilmiharu, Benjaminu, ne mogu ih nabrojati sve, jer moj rukopis **ni do danas** nije završen.*

*Zaista si beskrajan i ja **još uvijek** nisam živio misteriju koja mi je dodijeljena na ovom svijetu. (KAR: 339) – Zaista si beskrajan i ja **ni do danas** nisam živio misteriju koja mi je dodijeljena na ovom svijetu.*

Budući da ne nastupa u značenju univerzalnog kvantifikatora, konstrukcija *još uvijek* i ne omogućava partikularnu negaciju. U ovakvim rečenicama univerzalni potvrdni kvantifikator *sve* supstituisan je zamjenicom *nešto*. To dokazuju rečenice u kojima uz *još uvijek* uz negirani predikat dolazi i neki potvrdni univerzalni kvantifikator na koji se tada primjenjuje pravilo o partikularnoj negaciji:

*Još uvijek nismo **sve** pregledali. (razg.) – Do sada smo pregledali samo nešto.*

4. Dvostruka negacija

Pitanje dvostruke negacije bilo je interesantno istraživačko polje mnogim lingvistima, tako da imamo više dostupnih radova u vezi s tom temom. Ljiljana Šarić smatra da negacija može zahvaćati više od dva nositelja negacije i zaključuje da bi primjereniji izraz bio višestruka negacija.

„Višestruka negacija odnosi se na - u slavenskim jezicima - proširenu pojavu da nijedna opća negacija subjekta, objekta, atributa ili priložnih oznaka nije moguća bez istodobnog negiranja predikata. Opća negacija jednoga rečeničnoga dijela ne izaziva samo negaciju predikata, već i negaciju drugih neodređenih dijelova rečenice.“ (Šarić 2002: 232)

Pod općom negacijom Šarić podrazumijeva slaganje univerzalno negativnih kvantifikatora s negiranim predikatima, npr.:

Niko nikome ne može natovariti toliko muke na vrat koliko čovjek sam sebi.
(MST: 61)

Višestrukom negacijom Šarić naziva odrično slaganje većeg broja negiranim leksema, npr.:

Sila nikada ništa nije riješila.²

Nikada ni od koga nismo ništa ružno čuli o toj djevojci. (razg.)

Nikad ranije nisam ovako mislio, sve se mijenja kad se čovjek pomjeri iz ležišta.
(MSDS: 32)

Pored opće i višestruke negacije, Šarić razlikuje i djelimičnu negaciju koja se javlja kada neodređeni kvantifikatori dođu u kontakt s negiranim predikatom, npr.: *Neko nije došao.* Adela Ljajić (2013: 51) u svojoj doktorskoj disertaciji iznosi da se dvostruka negacija ostvaruje na dva načina i to kao kongruencija negacija i kao množenje negacija. Kongruencija negacija podrazumijeva kongruenciju negiranog predikata s negativnim kvantifikatorima koji se nalaze u istoj rečenici, npr.: ... *oni ti nikada neće reći više od onoga što osjete da i sam znaš.* (NIUG: 238) Irena Zovko Dinković uvodi pojam niječnog slaganja pod kojim podrazumijeva dvostruke i višestruke negacije koje rezultiraju jednom logičkom negacijom. „Niječno slaganje nastaje kada se u istoj odričnoj rečenici pojavi više odričnih riječi koje označavaju samo jednu negaciju“ (Zovko Dinković 2013: 229). Zovko Dinković ističe da se u hrvatskim udžbenicima i priručnicima veoma malo pažnje posvetilo niječnom slaganju i da se rečenice s niječnim slaganjem poistovjećuju s dvostrukom negacijom. Smatra to pogrešnim te odvajaju dvostruku negaciju od niječnog slijeda jer im značenjski ekvivalenti nisu jednaki. Niječno slaganje definiše i posmatra kao što Adela Ljajić posmatra kongruenciju negacije. Dakle negirani kvantifikatori su kombinirani s negiranim predikatima, a značenjski ekvivalent je negiran.

² Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/teme/238353/sila-nikada-nista-nije-rijesila> (posjećeno: 10.06.2022).

5. Množenje negacija

Množenje negacija se ostvaruje kada su u složenoj rečenici, i u nadređenoj i u zavisnoj klauzi, predikati negirani. To se dešava po određenim pravilima, a proizvod množenja jeste rečenica koja ima potvrdnu semantičku vrijednost. Ovu tvrdnju možemo razmotriti na sljedećim primjerima:

Nema mirisa koji se ne može zračenjem istjerati. (razg.)

*U našoj zemlji nema reditelja koji nema nekoliko scenarija u ladici.*³

Nema čak ni drveća koje ne traži njegu.... (DŽKŠP: 91)

Glavne klauze iz gornjih primjera (*Nema mirisa*, *U našoj zemlji nema reditelja*, *Nema čak ni drveća*) su odrične egzistencijalne rečenice. Kako je osnovna komunikativna uloga potvrdnih egzistencijalnih rečenica iskazivanje postojanja nečega (imati), tako je osnovna komunikativna uloga odričnih egzistencijalnih rečenica iskazivanje nepostojanja i neposjedovanja nečega (nemati). Množenjem negiranih egzistencijalnih i negiranih relativnih rečenica odrična egzistencijalna rečenica gubi značenje nepostojanja i dobija značenje postojanja (usp.: *Svaki miris se može zračenjem istjerati.* – *Svaki reditelj ima nekoliko scenarija u ladici.* – *Svako drveće traži njegu*). Bez obzira na to što su obje klauze negirane i povezane relativizatorom *koji*, ne mora nužno doći do množenja negacija. Da bi se množenje negacija realizovalo, pojam kojem se pripisuje osobina izražena relativizatorom ne smije biti individualiziran, mora imati zbirni karakter. Sljedeća rečenica ukazuje na nemogućnost množenja negacija bez ispunjenja navedenih uvjeta:

Uostalom, ne tiče me se, o tome s Tanabijom neću govoriti kao što ne bih govorio ni o nekoj drugoj njegovoj sramoti koja nije zabranjena i nije zločin. (MSID: 127)

Nadređena klauza u navedenom primjeru nije impersonalna niti egzistencijalna pa, iako su obje klauze negirane i povezane veznikom *koji*, neće doći do množenja negacija. Uz to, pojam na koji se odnosi relativizator *koja* (*sramota*) nema zbirni karakter. Za razliku od relativizatora *koji* i *što* koji su nespecifični, postoje relativizatori „koji ukazuju na semantički podtip relativnosti“ (Kovačević: 94). Tako se relativizatorom *čiji* upućuje na posesivno značenje relativne klauze, relativizatorom *kad* upućuje na vremensko značenje, a relativizatorom *gdje* na mjesno značenje.

*Nema dana kada mi se neko ne požali na stanje i strahovladu.*⁴

Nema gdje nisam bio. (razg.)

³Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/intervju/672260/dino-mustafic-za-avaz-velikosrpski-nacionalizam-je-opsesivno-zagledan-u-bih> (posjećeno: 03. 10. 2021).

⁴Dostupno na: https://avaz.ba/vijesti/bih/529653/konakovic-odgovorio-menadzemntu-kcus-a-nema-dana-kad-mi-se-neko-ne-pozali-na-stanje-i-strahovladu?fb_comment_id=2199217303511684_2199266573506757 (posjećeno: 03. 10. 2021).

U primjerima su označeni relativizatori sa specifičnim značenjem. Negirana su oba predikata, a nadređena klauza je impersonalna te dolazi do množenja negacija. Proizvod množenja negacija je pozitivan, a semantička vrijednost ovih primjera prikazana je u nastavku teksta:

*Svaki dan mi se neko požali na stanje i strahovladu.
Svugdje sam bio.*

Kada se govori o množenju negacija u okviru relativnih rečenica, ne treba zaboraviti ni retoričko pitanje koje je formulirano gramatički potvrdnom, a logički odričnom nadređenom klauzom, a zavisna je klauza i gramatički i logički odrična.

Ima li političara koji nije korumpiran? (razg.)

Postoji li čovjek koji ne bio htio da se ovo zlo završi? (razg.)

Pa je li moguće da ne osjećaš koliko je lijepo, koliko je sveto darovati život znanju i pisanju kojim ćeš možda raširiti i uvećati znanje? (DŽKID:6)

Množenje negacija u primjerima ovakvog tipa se realizuje tako da se množi semantička vrijednost nadređene klauze (*Nema političara, Nema čovjeka*) s gramatički negiranom zavisnom klauzom (usp.: *Nema političara koji nije korumpiran. – Ne postoji čovjek koji ne bi htio da se ovo zlo završi*). Nakon gramatičkog i semantičkog usklađivanja sve klauze u gornjim primjerima su i logički i gramatički negirane, povezane veznikom *koji* te su ispunjeni uvjeti neophodni za množenje negacija što za rezultat ima potvrdnu semantičku vrijednost rečenica (usp.: *Svi političari su korumpirani. – Svi ljudi bi htjeli da se ovo zlo završi*). I u rečenicama s realnom uvjetnom klauzom postoji mogućnost množenja negacija, npr.:

Nije se radilo kad se nije moralo. (razg.)

Neće se podržati dnevni red dok se ne potpiše kolektivni ugovor. (razg.)

Uvjetno značenje rečenica uočljivo je u potvrdnom obliku (usp.: *Radilo se kad se moralo. – Dnevni red će se podržati kad se potpiše kolektivni ugovor*). S obzirom na to da su oba predikata negirana te da je nadređena klauza impersonalna, dolazi do množenja negacija što rezultira potvrdnom semantičkom vrijednosti rečenice. Osim relativizatora kao vezivnog sredstva među negiranim klauzama, tu ulogu može preuzeti i veznik *da* uz koji može doći i veznik *a*, s tim da taj veznički spoj ima užu distribuciju. Veznici *da* i *a da* zamjenjivi su relativizatorima *što* ili *koji*, npr.:

Ne može biti tajnog sašaptavanja a da Bog ne bude četvrti među njima. (MSDS: 136) – *Ne može biti tajnog sašaptavanja što Bog neće biti četvrti među njima.*

Zavisne klauze uvedene veznikom (*a*)*da* mogu se odrediti i kao vremenske, ali samo onda kada su izrazi s vremenskim značenjem antecedentni (usp.: *Nema dana a da ne pomislim na mog Himzu*⁵). Vremensko značenje nosi leksem *dan* koji se specificira zavisnom klauzom. S

⁵ Dostupno na: <https://avaz.ba/showbiz/muzika/359733/fikreta-polovina-nema-dana-a-da-ne-pomislim-na-mog-himzu> (posjećeno 20. 10. 2021).

obzirom na to da se konstrukcija *nema dana* našla u kontaktu s veznikom *a da* te da je i zavisna klauza negirana, došlo je do množenja negacija što je rezultiralo potvrdnim značenjem rečenice. Potvrdno značenje nije jedina promjena koja se desila zbog množenja negacija. Naime vremenska konstrukcija *nema dana* supstituisana je sintagmatskom konstrukcijom *svakoga dana* čime je dobivena prosta rečenica (usp.: *Svakoga dana pomislim na mog Himzu*). Množenje negacija ostvarivo je i u složenim rečenicama čije su obje klauze negirane, a predikati imaju ulogu identifikacije radnje ili stanja. Za razliku od egzistencijalnih negiranih rečenica gdje predikati najčešće imaju oblik *nemati*, predikati ovih klauza mogu biti bilo koji glagoli radnje ili stanja koji su isključivo vezani za neko biće ili pojavu. Složena rečenica ovakvog tipa u nadređenoj klauzi ima jednu ili više odričnih riječi kojima se vrši odricanje mogućnosti relativizacije radnje ili stanja. U zavisnoj klauzi je izražena druga negirana radnja ili stanje koje uvjetuje radnju iz nadređene klauze. Ostvarenje radnje iz zavisne klauze uvjetuje realizaciju radnje nadređene klauze što i jeste logička osnova za množenje negacija u ovom tipu rečenica. Množenjem negiranih predikata kao krajnji proizvod dobijamo potvrdnu rečenicu, npr.:

Ne bi mi govorio da nisi želio (MSDS: 62) – *Govorio si mi jer si želio*.

6. Transportovanje negacije

Iako se krajem sedamdesetih godina XX stoljeća ustalila upotreba termina podizanje negacije, ipak je bolje terminološko određenje transportovanje negacije. Taj termin je prilagođeniji jer ne dolazi samo do podizanja negacije, tj. njenog premještanja iz zavisne u nadređenu klauzu, nego i spuštanja negacije, tj. premještanja negacije iz nadređene u zavisnu klauzu. Transportovanje negacije ostvaruje se u složenim rečenicama sa zavisnom *da*-izričnom klauzom. U nastavku teksta će biti prikazan princip funkcionisanja transportovanja negacije iz nadređene u zavisnu klauzu. Postupak premještanja negacije iz nadređene u zavisnu klauzu zove se spuštanje negacije.

Nisam htio da te vidim, zbog Zafranije. (MST: 226) – *Htio sam da te ne vidim, zbog Zafranije.*

Nije htio da vidi. (MST: 222) – *Htio je da ne vidi.*

Znam da sam je uznemirio, nije vjerovala da ću njenoj zamisli natovariti na vrat ovolike teškoće, mada je sigurno znala za neke. (MSDS: 29) – *Znam da sam je uznemirio, vjerovala je da njenoj zamisli neću natovariti na vrat ovolike teškoće, mada je sigurno znala za neke.*

Nisam volio s njim da se susretnem, obično je neugodan, krije se tobožnjom ludošću, da bi mogao da kaže šta misli. (MSDS: 262) – *Volio sam da se ne susretnem s njim, obično je neugodan, krije se tobožnjom ludošću, da bi mogao da kaže šta misli.*

Ličilo je na bogohuljenje, ali smo se već navikli, jedva smo ga i smatrali pravim dervišem, izvojevao je sebi pravo da bude neodgovoran, najljepše i najređe pravo u našem narodu, i nije se smatralo da je suviše štetno ono što je ponekad govorio, jer je bilo poprilično nerazumljivo. (MSDS: 94) – *Ličilo je na bogohuljenje, ali smo se već navikli, jedva smo ga i smatrali pravim dervišem, izvojevao je sebi pravo da bude neodgovoran, najljepše i najređe pravo u našem narodu, smatralo se da nije suviše štetno ono što je ponekad govorio, jer je bilo poprilično nerazumljivo.*

Obrnut proces, gdje negacija iz zavisne prelazi u nadređenu klauzu je podizanje negacije.

Tako sam i nehotice, bez svoje volje, na suprotnoj stani, protiv njega, a volio bih da to ne zna. (MSDS: 274) – *Tako sam i nehotice, bez svoje volje, na suprotnoj stani, protiv njega, a ne bih volio da to zna.*

Pokazala je doduše da me ne cijeni mnogo, jer se ne ustručava. (MSDS: 27) – *Doduše, nije pokazala da me cijeni mnogo, jer se ne ustručava.*

Duboko u sebi vjerujem da se neće ni desiti. (MSDS: 408) – *Duboko u sebi ne vjerujem da će se desiti.*

*Teško ih je izdržati, neprestano podsjećaju na ono što **bih htio da ne znaju.*** (MSDS: 76) – *Teško ih je izdržati, neprestano podsjećaju na ono što **ne bih htio da znaju.***

Kao da je želio da ne nametnem drugi razgovor. (MSDS: 189) – *Kao da nije želio da nametnem drugi razgovor.*

U složenim rečenicama s drugim veznikom izostaje mogućnost transportovanja negacije. Važno je znati da se transportovanje negacije ne odnosi na cjelokupnu sintaksičku paradigmu tog sintaksičkog modela složene rečenice. Kovačević navodi da „pojedini glagoli samo u određenom morfološkom obliku omogućavaju transportovanje negacije, dok svi drugi paradigmatički oblici tog glagola isključuju tu mogućnost“ (Kovačević 2004: 78). Tu se, prije svega, misli na upitne i imperativne rečenice gdje transportovanje negacija uzrokuje promjenu semantičke vrijednosti rečenice (npr.: ***Pokazala je doduše da me ne cijeni mnogo, jer se ne ustručava.***). I u slučaju upitnog oblika i u slučaju imperativnog oblika rečenice dolazi do promjene značenja, što dokazuje da je transportovanje negacije moguće samo u obavještajnim (izjavnim) rečenicama, usp.:

Pokazuješ li da me ne cijeniš mnogo, jer se ne ustručavaš? – Ne pokazuješ li da me cijeniš mnogo jer se ne ustručavaš?

Pokazuj da me ne cijeniš mnogo, jer se ne ustručavaš! – Ne pokazuj da me cijeniš mnogo, jer se ne ustručavaš!

Kovačević (2004: 79) navodi još jedan oblik rečenica koje nisu podložne transportovanju te ističe: „Transportovanje negacije iz zavisne u nadređenu klauzu iz semantičkih razloga nije moguće ako je u nadređenoj klauzi upotrijebljen potvrđni univerzalni kvantifikator (*sve, svako, svugdje, uvijek*) jer s negiranom zavisnom klauzom složena rečenica ima status univerzalnog odričnog suda, dok pri transportovanju negacije u nadređenu klauzu zbog pravila o partikularnoj negaciji složena rečenica dobija status partikularnog suda“, npr.:

*U svemu, kako je pio i kako je gledao, **vidjelo se da ne čini grijeh*** (NIUG: 209) – *U svemu, kako je pio i kako je gledao, **se nije vidjelo da čini grijeh.***

Prilikom transportovanja negacija dolazi do modifikacija vezanih za egzistencijalne kvantifikatore te Kovačević (2004: 81) ističe da „pri transportovanju negacije iz nadređene u zavisnu klauzu egzistencijalni kvantifikatori (*iko, išta, ikada, igdje, neko, nešto, nekada...*) supstituišu se univerzalnim odričnim kvantifikatorima (*niko, ništa, nikad, nigdje...*).“ Do zamjene kvantifikatora dolazi kako se ne bi kršilo pravilo o kongruenciji negacija, npr.:

*Ne vjeruje da je **iko** to čuo. (MSDS: 339) – Vjeruje da **niko nije** čuo.*

*Još ležiš? - pita veselo, ne želeći da **ikome** smeta svojim brigama. (MST: 84) – Još ležiš? - pita veselo, želeći da **nikome ne smeta** svojim brigama.*

*Ne voliš da budeš na smetnji, ne voliš da te **ko** krivo pogleda, ne voliš da ti **iko** ružnu riječ kaže. (MST: 203) – Voliš da ne budeš na smetnji, voliš **da te niko** krivo **ne pogleda**, voliš da ti **niko** ružnu riječ ne kaže.*

*Ne vjerujem da je **ikakvo** zlo mogao da učini. (MSDS: 78) – Vjerujem da **nikakvo** zlo nije mogao učiniti.*

Ukoliko je negacija u predikatu zavisne klauze, onda se, u skladu s pravilom o kongruenciji negacija upotrebljavaju negirani univerzalni kvantifikatori u obliku odričnih *ni*-leksema, npr.: *Mislio sam da **nećeš doći ni večeras**. (MSDS: 144)* O čemu se doista radi, vidi se na primjeru rečenice gdje se realizovao postupak dizanja negacije. *Ni*-leksema je nestala jer dolazi isključivo uz negirane riječi kojih u preoblikovanoj zavisnoj rečenici nema (usp.: *Nisam mislio da ćeš doći večeras*). Transportovanje negacije nije isključivo vezano za zavisnosložene izrične rečenice s veznikom *da*. Ono se ostvaruje i u konstrukcijama koje čine spoj glagola ili oglagoljenog izraza i infinitiva, odnosno infinitivne sintagme gdje se transportovanje vrši u okviru jedne klauze unutar konstrukcije glagola ili oglagoljenog izraza i infinitiva, npr.:

***Nije lako izmijeniti se**, treba odbaciti sve što si bio, što si naučio, na šta si se navikao. (MSDS: 118) – **Lako je ne izmijeniti se**, treba odbaciti sve što si bio, što si naučio, na šta si se navikao.*

Kovačević (2004: 235) smatra da je premještanje negacija najčešće kod sastavnih rečenica sa jednostruko upotrijebljenim veznikom *niti*. To je takav oblik sastavne rečenice u kojoj je negiran predikat prve klauze, dok se druga klauza uvodi veznikom *niti* koji uvjetuje semantički negiranu vrijednost druge klauze. Ukoliko je u drugoj klauzi uz negirani predikat upotrijebljen i neki univerzalni potvrdni kvantifikator, doći će do njegove supstitucije univerzalno negativnim kvantifikatorom. Isključuju se primjeri nezavisnosloženih rečenica u kojima ispred svake od klauza dolazi leksema *niti* jer u tom tipu sastavnih *niti*-rečenica nije moguće transportovanje negacija. U ovakvim slučajevima ne dolazi do međuklauzalnog transportovanja negacija, nego se ono vrši unutar jedne klauze, odnosno negacija s veznika prelazi na predikat. U funkciji veznika takvih rečenica pojavljuje se veznik sastavni veznik *i*, npr.:

*Sve sam izmislio, osim božje milosti, nisam imao srca da ga ostavim bez nade, **niti sam mogao da kažem** da o bratu ne znam ništa. (MSDS: 36) – Sve sam izmislio, osim božje milosti, nisam imao srca da ga ostavim bez nade **i nisam mogao da kažem** da o bratu ne znam ništa.*

Zapravo, igra je bila završena, ili prekinuta, u početku nisam znao šta se dešava, **niti me se ticalo**,... (MEDS: 86) – Zapravo, igra je bila završena, u početku nisam znao šta se dešava **i nije me se ticalo**,...

I nije se čudio što ovo radim, **niti je** više **pominjao** plaćanje: moju ludost je prihvatio kao stvar koja se tiče samo mene... (MST: 51) – I nije se čudio što ovo radim, **i nije** više **pominjao** plaćanje: moju ludost je prihvatio kao stvar koja se tiče samo mene...

Ništa nije znao o Ramizu ni o bjekstvu iz tvrđave, **niti ga se mnogo ticalo**, kad smo mu rekli. (MST: 221) – Nije ništa znao o Ramizu ni o bjekstvu iz tvrđave **i nije ga se ticalo**, kad smo mu rekli.

Zbog tebe se ne osjećam poražen, **niti mislim** na osvetu. (MST: 123) – Zbog tebe se ne osjećam poražen **i ne mislim** na osvetu.

... jer boljih službenika nije bilo **niti će ikad biti**, tražili zaštitnike i saveznike, a sve uzalud. (MST: 300) – ... jer boljih službenika nije bilo **i neće nikad biti**, tražili zaštitnike i saveznike, a sve uzalud.

Mahmut je slušao, kao u zanosu, i sigurno mislio da sam jado koji ne zna šta je pravo muško veselje, **niti ću ikad saznati**, kad odbijam poziv koji bi svako prihvatio, ako je pravi čovjek. (MST: 213) – Mahmut je slušao, kao u zanosu, i sigurno mislio da sam jado koji ne zna šta je pravo muško veselje **i neću nikad saznati**, kad odbijam poziv koji bi svako prihvatio, ako je pravi čovjek.

Transportovanje negacija se može vršiti u rečenicama gdje je glagol u nadređenoj klauzi u obliku glagolskog priloga, tako da se premještanje vrši između predikata zavisne i subpredikata nadređene klauze. Odričan sadržaj glagolskog priloga transportuje se prema zavisnom dijelu rečenice tako da nadređena klauza dobija potvrdnu gramatičku i semantičku vrijednost, npr.:

Rekao sam **ne želeći** da ga **povrijedim**. (MSDS: 153) – Rekao sam **želeći** da ga **ne povrijedim**.

Odmahnuo je rukom, **ne želeći da odgovori**. (MST: 329) – Odmahnuo je rukom, **želeći da ne odgovori**.

Neudubljen, nevučen u njenu priču, kojoj sam znao kraj čim sam čuo početak, nimalo ganut njenim žaljenjem jer je neiskreno, a i ona je znala da održi mjeru, **ne želeći da pretjera**. (MSDS: 22) – Neudubljen, nevučen u njenu priču, kojoj sam znao kraj čim sam čuo početak, nimalo ganut njenim željenjem jer je neiskreno, a i ona je znala da održi mjeru, **želeći da ne pretjera**.

7. Ekspletivna negacija

Irena Zovko Dinković je u knjizi *Negacija u jeziku: Kontrastivna analiza negacije u engleskome i hrvatskome jeziku* (2013: 214) ekspletivnu negaciju nazvala hipotetičkom jer smatra da se njome najčešće izražava nesigurnost, odnosno vjerovatnost ostvarivanja rečeničnog sadržaja. Ekspletivnom negacijom se „razbija potvrdni karakter iskaza i pridaje mu svojstvo nesigurnosti, mogućnosti, eventualnosti“ (Zovko Dinković 2013: 206). Kovačević (2004: 108) smatra da se „ekspletivna negacija ostvaruje u formi eksceptivnih rečenica sa složenim eksceptivnim veznicima⁶ koji u svom sastavu uz eksceptivni prijedlog ili prijedložki izraz imaju veznik *ako* i/ili *ukoliko*. To su sljedeći veznici: *osim ako, osim ukoliko, sem ako, sem ukoliko, izuzev ako, izuzev ukoliko*.“ Način na koji se ekspletivna negacija manifestuje može se uočiti na primjeru sljedećih rečenica gdje su i zavisna i nadređena klauza negirane, a vezivno sredstvo među njima je složeni veznik *osim ako*. Značenje rečenice se neće promijeniti ako negirani predikat zavisne klauze supstituišemo njegovom potvrdnim ekvivalentom, npr.:

*Ja vam više neću pružiti ruku, **osim ako** mi je sami **ne zatražite**.* (NIUG: 203) – *Ja vam više neću pružiti ruku, osim ako mi je sami **zatražite**.*

*Pravila su, između ostalog, uključivala da neće biti interakcije s mobilnim telefonom, **osim ako** je on **ne nazove** da joj kaže da se nogomet vraća kući.⁷–
Pravila su, između ostalog, uključivala da neće biti interakcije s mobilnim telefonom, osim ako **je** on **nazove** da joj kaže da se nogomet vraća kući.*

U slučaju eliminacije negacije i iz nadređene klauze veznička konstrukcija *osim ako* biva zamijenjena veznikom *samo ako*, usp.:

*Ja ću vam pružiti ruku **samo ako** mi je sami zatražite.*

*Pravila su, između ostalog, uključivala da će biti interakcije s mobilnim telefonom **samo ako** je on nazove da joj kaže da se nogomet vraća kući.*

⁶ Veznička skupina označava svaku višočlanu vezničku jedinicu bez obzira na njezino morfološko porijeklo i sastav, a nazivom složeni veznik označavaju se vezničke skupine čvrstog unutarnjeg ustrojstva u kojima se primjećuje visok stupanj leksikalizacije.

⁷ Dostupno na: <https://avaz.ba/zabava/zanimljivosti/659896/djevojci-urucio-ugovor-povodom-eura-nema-poruka-i-zvanja> (posjećeno: 31. 08. 2021).

7.1. Konstrukcije sa ekspletivnom negacijom

Među konstrukcijama s ekspletivnom negacijom veoma često se spominju izjavne rečenice sa značenjem bojazni te izjavne rečenice sprečavanja. Popović (1994: 197) ističe da su rečenice bojazni podložne eksternoj negaciji jer je moguće negirati predikatom kompletnu propoziciju. Prema Kovačeviću, „u složenim rečenicama sa značenjem bojazni glagol ili glagolski izraz u nadređenoj klauzi pripada semantičkoj skupini „glagola bojazni“, bojati se, plašiti, strahovati, strah je, strepiti, prepasti se, premrijeti (od straha), i sl., dok u rečenicama „sprečavanja“ glagol u nadređenoj klauzi pripada semantičkoj skupini glagola kojim se želi onemogućiti realizacija sadržaja zavisne klauze, kao npr.: zabraniti, zaprijetiti, smetati, izbjeći, odvratiti i sl.“ (Kovačević 2004: 206). U negiranim rečenicama sa značenjem bojazni predikat se prilikom preoblike u potvrđnu rečenicu javlja u obliku futura I ili u obliku perfektivnog prezenta usp.:

*Robi se zagrcnuo pa ga je tata snažno lupnuo šakom između plećaka **bojeći se da se ne udavi**.* (NBHR: 6) – *Robi se zagrcnuo pa ga je tata snažno lupio šakom između plećaka **bojeći se da će se udaviti**.*

*Plašio sam se da mi zavežljaj **ne ispadne**, ruke su mi šuplje, ruke su mi radosne, ruke su mi lude i nemoćne, pritislule su čvrsto na prsa ovaj dokaz da nisam mrtav.* (MSDS: 205) – *Plašio sam se da **će** mi zavežljaj **ispasti**, ruke su mi šuplje, ruke su mi radosne, ruke su mi lude i nemoćne, pritislule su čvrsto na prsa ovaj dokaz da nisam mrtav.*

*Bojao sam se da **ne zakasnim**.* (MST: 53) – *Bojao sam se da **ću zakasniti**.*

*Umiru od straha da im **ne naškodi**, pa mu se ljubazno smješkuju, iako ih stomak zaboli kad ga vide.* (MST: 227) – *Umiru od straha da **će** im **naškoditi**, pa mu se ljubazno smješkuju, iako ih stomak zaboli kad ga vide.*

*A znaš da **sam se bojao da ti ne ustaneš**.* (MST:189) – *A znaš da **sam se bojao da ćeš ustati**.*

*Žalio sam je što bdije, a **plašio sam se da ne zaspi**.* (MST: 75) – *Žalio sam je što bdije, a **plašio sam se da će zaspati**.*

*Bojao sam se da **ne ojača**, a sad sam ja ojačao njome, držeći je pred sobom kao štit, kao oružje, kao požar, opijen njome, kao ljubavlju.* (MSDS: 261) – *Bojao sam se da **će ojačati**, a sad sam ja ojačao njome, držeći je pred sobom kao štit, kao oružje, kao požar, opijen njome, kao ljubavlju.* – *Bojao sam se da **ojača**, a sad sam ja ojačao njome, držeći je pred sobom kao štit, kao oružje, kao požar, opijen njome, kao ljubavlju.*

*Zato je išao krotko, **bojao se da se sama ne izvikne**, toliko je jaka, i neprestano gledao u mrak, bila je mjesečina, izdajnička, neprijateljska, ali on je gledao u sjene, u zaklone, tražeći najgušće, i odlučio se odjednom kad mu se učinilo da su nepažljivi, da se druga prilika neće ponoviti. (MSDS: 198) – Zato je išao krotko, **bojao se da se sama izvikne**, toliko je jaka, i neprestano gledao u mrak, bila je mjesečina, izdajnička, neprijateljska, ali on je gledao u sjene, u zaklone, tražeći najgušće, i odlučio se odjednom kad mu se učinilo da su nepažljivi, da se druga prilika neće ponoviti.*

*Monstrum je ubio djecu jer **se bojao da ne žive** u siromaštvu. (razg.) – Monstrum je ubio djecu jer **se bojao da žive** u siromaštvu.*

Semantička vrijednost navedenih rečenica prilikom eliminacije negacije je ostala ista, što dokazuje da je negacija ekspletivna. Međutim upitan je karakter negacije u rečenicama s glagolima sprečavanja. Naime glagoli sprečavanja podrazumijevaju neku aktivnost koja se poduzela kako bi se onemogućilo vršenje radnje označene predikatom ispred kojeg stoje uvjetujući njegov odričan sadržaj. Ako je negiran i glagol čije se izvršavanje želi prekinuti, doći će do množenja negacija te će ekvivalent takvoj rečenici biti potvrđan, npr.: *omela me da ne uspijem - uspio sam; omela me da uspijem – nisam uspio; pripremio mi je da ne skrenem - neću skrenuti; pripremio mi je da skrenem – skrenut ću, usp.:*

*Da je nisam ostavio, da mi nije izgledalo lakše pobjeći nego prkositi cijelom svijetu, možda ne bi bilo ni ove noći, ali bih tu ženu sigurno zamrzio, misleći da je stala na put mojoj sreći, **omela me da ne uspijem** u životu. (MSDS: 406) – Da je nisam ostavio, da mi nije izgledalo lakše pobjeći nego prkositi cijelom svijetu, možda ne bi bilo ni ove noći, ali bih tu ženu sigurno zamrzio, misleći da je stala na put mojoj sreći, **omela me da uspijem** u životu.*

*I još mi **je pripremio** da nikud **ne skrenem**, misli, u kafanu, i da te svakako nadjem. (MST: 240) – I još mi **je pripremio da skrenem**, misli, u kafanu, i da te svakako nadjem.*

Sličnim pitanjem se bavio i Popović, koji upotrebljava pojam suvišna negacija. Kao dokaz za svoju tvrdnju naveo je rečenice tipa: „Trebalo da ležite dok ne ozdravite. Pacijentima se zabranjuje / nalaže / naređuje da ne jedu pre vađenja krvi“ (Popović 1994: 195). Popović ističe da je negacija i u ovakvim slučajevima neosnovano upotrijebljena jer se prenosi pogrešan smisao. Popović je u pravu, ali samo kada je u pitanju upotreba negacije u rečenici *Pacijentima se zabranjuje da ne jedu prije vađenja krvi*. Stepenn suvišnosti je toliko visok da se zbog prisustva negacije prenosi pogrešan smisao (zabranom se žele spriječiti pacijenti da gladuju prije vađenja krvi što je u suprotnosti s porukom koja se želi prenijeti). Dakle negacija je u ovoj rečenici suvišna. Rečenice koje u nadređenoj klauzi imaju potvrđne predikate *nalagati, naređivati* i negirane predikate u zavisnim klauzama nisu adekvatan primjer Popovićeve teze o suvišnoj negaciji. U rečenicama *Pacijentima se nalaže da ne jedu prije vađenja krvi. Pacijentima se naređuje da ne jedu prije vađenja krvi* negacija nije ekspletivna

niti suvišna jer bi se njenim brisanjem pacijentima prenijelo suprotno naređenje od onog koje se namjeravalo. Najbolje bi bilo razmotriti to na primjerima:

Pacijentima se nalaže da ne jedu prije vađenja krvi. – Neće jesti. / Pacijentima se nalaže da jedu prije vađenja krvi. – Jest će.

Pacijentima se naređuje da ne jedu prije vađenja krvi. – Neće jesti. / Pacijentima se naređuje da jedu prije vađenja krvi. – Jest će.

Dakle negacija je u rečenicama *Pacijentima se nalaže da ne jedu prije vađenja krvi. Pacijentima se naređuje da ne jedu prije vađenja krvi* obavezna. Popović također smatra da se stepen „suvišnosti“ povećava ako se zaniječe smisao čitave propozicije (usp.: *Ako to ne uradiš, ne čekaj me dok dođem*). Popović je brzopleto donio ovakav zaključak za navedeni primjer. Eliminacijom negacije iz bilo koje od klauza dolazi do oprečnog značenja prema prvobitnoj rečenici (usp.: *Ako to uradiš, ne čekaj me dok dođem – Ako to ne uradiš, čekaj me dok dođem*). Obje preformulisane rečenice imaju različitu semantičku vrijednost te možemo zaključiti da negacija u rečenici *Ako to ne uradiš ne čekaj me dok dođem* nije suvišna niti se stepen suvišnosti povećava negiranjem smisla obje klauze. Pored toga Popović smatra da je stepen suvišnosti izražen i u primjerima gdje se radnja nakon propozicije ne nastavlja, npr.:

... jurili sve dok se nisu umorili. (NIUG: 66)

Bili smo joj zahvalni, sve dok nisu ispričali da je živjela i sa neprijateljskim vojnicima. (MSDS: 226)

Teško je dok se ne odlučiš, tada sve prepreke izgledaju neprelazne, sve teškoće nesavladive. (MSDS: 17)

Onako malen i mršav ličio je na malo dijete dok mu ne bi pogledali u lice... (IHNC: 411)

... ali neću suditi dok ne pregledam. (DŽKŠP: 204)

Neću se smiriti dok ne čujem. (MSDS: 47)

Ne mogu te uzeti dok te ne pitam... (DŽKID: 4)

Ne možeš od mene konačno otići dok mi je ne napišeš. (DŽKID: 14)

Radnja ili stanje glavne klauze traje dok ne nastupi radnja ili stanje označeno zavisnom klauzom (usp.: *Jurili su, a kad su se umorili, prestali su. – Bili su zahvalni i prestali se tako osjećati kad su im ispričali da je živjela i sa neprijateljskim vojnicima*). Ni u ovom slučaju nije riječ o suvišnoj negaciji. To se može najjednostavnije dokazati eliminiranjem „suvišne“ negacije iz rečenice (usp.: **... jurili su dok su se umorili. – * Bili smo joj zahvalni, sve dok su ispričali da je živjela i sa neprijateljskim vojnicima*). Izostavljanjem negacije koju Popović smatra suvišnom, dobivaju se neprihvatljive rečenice. Međutim treći primjer *Teško je dok se*

ne odlučiš donekle opravdava Popovićevu težnju da ovakav tip negacije svrsta pod kategoriju „suvišna“. Značenje rečenice se neće promijeniti ako eliminišemo negaciju: *Teško je dok se odlučiš*, s time što je u našem jeziku ustaljeniji izraz s negacijom (*Teško je dok se ne odlučiš*). Popović je uglavnom neopravdano ekspletivnu negaciju nazvao suvišnom jer se u nekim navedenim primjerima javlja pogrešno značenje usljed njenog izostavljanja.

7.2. Ekspletivna negacija u konstrukcijama s leksemama *zamalo* i *umalo*

Polazna tačka ovog poglavlja jesu lekseme *zamalo* i *umalo*, ali će biti riječi i o njihovim mogućim supstituentima: *zamalo se nije dogodilo*, *malo je falilo / nedostajalo*, *gotovo*, *skoro*, *samo tek*, *tek što*, *maltene*. Bit će obrađeni primjeri kako s potvrdnim tako i s negiranim predikatima te njihov utjecaj na propoziciju. Partikule *zamalo* i *umalo* nastale su srastanjem prijedložno-priloškog izraza *za* i *malo* te *u* i *malo* i ni u jednom se slučaju ne mogu rastaviti a da se značenje ne promijeni. Modalne partikule *zamalo* i *umalo* imaju sinonimsko značenje s konstrukcijama *malo je nedostajalo / falilo*. U svim narednim primjerima negacija je ekspletivna jer se podrazumijeva. Sadržaj propozicije uvijek je odričan, usp.:

*Dao gas i vukao policajca, napravio sudar i **umalo** se prevrnuo.*⁸– *Dao gas i vukao policajca, napravio sudar i **malo je nedostajalo / falilo** da se prevrne. – Nije se prevrnuo.*

*Sudska policija me pretiče, **zamalo nije ubio** mene i moju porodicu.*⁹– *Sudska policija me pretiče, **malo je nedostajalo / falilo da ubije** i mene i moju porodicu. – Nije ubio.*

*Mlada se **zamalo onesvijestila** na svadbi kada je vidjela šta su joj priredili.*¹⁰– *Mladi je **malo je falilo / nedostajalo** da se onesvijesti na svadbi kada je vidjela šta su joj priredili. – Mlada se nije onesvijestila.*

*Umalo se **nismo onesvijestili** od prizora koji smo zatekli u stanu.*¹¹– *Malo je **falilo /nedostajalo** da se onesvijestimo od prizora koji smo zatekli u stanu. – Nismo se onesvijestili.*

*Odgovorio sam, da ja to prvi put čujem, i da je čudno kako neko može izmisliti tolike laži, ali sam poslije zaprepašteno mislio kako se **umalo nisam odao**, strahom, neiskrenom riječju, neočekivanom klonulošću i zamorom, kad se, valjda, odustaje od borbe. (MST: 304) – *Odgovorio sam, da ja to prvi put čujem, i da je čudno kako neko može izmisliti tolike laži, ali sam poslije zaprepašteno mislio kako je **malo je falilo / nedostajalo** da se odam, strahom, neiskrenom riječju,**

⁸ Dostupno na: <https://avaz.ba/globus/region/648578/novi-beograd-dao-gas-i-vukao-policajca-pa-napravio-sudar-i-zamalo-se-prevrnuo> (posjećeno: 11. 08. 2021).

⁹ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/675009/sudska-policija-pretice-preko-pune-linije-zamalo-nije-ubio-i-mene-i-moju-porodicu> (posjećeno: 28. 08. 2021).

¹⁰ Dostupno na: <https://avaz.ba/zabava/kiosk/513955/mlada-se-zamalo-onesvijestila-na-svadbi-kada-je-vidjela-sta-su-joj-priredili> (posjećeno: 15. 06. 2021).

¹¹ Dostupno na: <https://avaz.ba/globus/svijet/465592/stravicne-scene-u-stanu-prepunom-smeca-i-zohara-pronadena-potpuno-divlja-djevojica> (posjećeno: 10. 09. 2021).

neočekivanom klonulošću i zamorom, kad se, valjda, odustaje od borbe. – Nisam se odao.

*Nismo mogli igrati, **umalo su nas ubili.**¹² – Nismo mogli igrati, **malo je falilo / nedostajalo da nas ubiju.** – Nisu nas ubili.*

Konstrukcija *malo je nedostajalo / falilo* uvijek je zamjenjiva konstrukcijom *zamalo se nije dogodilo, usp.:*

*Džumhuru je malo nedostajalo da upadne na Australian Open umjesto Đokovića.¹³
– Zamalo se nije dogodilo da Džumhur upadne na Australian Open umjesto Đokovića. – Džumhur nije upao na Australian Open umjesto Đokovića.*

Konstrukcije *samo što* i *tek što* su sinonimi partikulama *zamalo* i *umalo*. Dolaze uz negirane predikate, a propozicija je uvijek odrična. Pri supstituciji modalnom partikulom ne zamjenjuje se cijeli izraz, nego izrazi *samo* i *tek*, dok veznik ostaje ekspliciran, npr.:

*Gordo je sluša, kad svira himna BiH, Stevandić samo što ne zapjeva...¹⁴ – Gordo je sluša, kad svira himna BiH, Stevandić **umalo što ne zapjeva.***

*Gleda nas čovjek, pa **samo što ne zaplače** od žalosti kako izgledamo. (MST: 107) – Gleda nas čovjek, pa **umalo što ne zaplače** od žalosti kako izgledamo. (MST: 107)*

*On je, naravno, desnom rukom tapšao majku po ramenima, izgovarao umirujuće riječi koje su mu padale na um nastojeći da to zvuči toplo, milovao je po glavi koliko mu je tako nezgodan položaj dozvoljavao, a sve vrijeme se zapravo bavio pitanjem kako da se riješi cigarete koja i dalje gori, na kojoj se već nahvatalo jako mnogo pepela koji **samo što nije pao** ili majki u kosu ili na tepih, cigarete koja će ga uostalom svaki čas opeći po prstima. (DŽKŠP: 50) – On je, naravno, desnom rukom tapšao majku po ramenima, izgovarao umirujuće riječi koje su mu padale na um nastojeći da to zvuči toplo, milovao je po glavi koliko mu je tako nezgodan položaj dozvoljavao, a sve vrijeme se zapravo bavio pitanjem kako da se riješi cigarete koja i dalje gori, na kojoj se već nahvatalo jako mnogo pepela koji **umalo što nije pao** ili majki u kosu ili na tepih, cigarete koja će ga uostalom svaki čas opeći po prstima.*

Kovačević (2004: 137) smatra da su „značenjski i funkcionalno konstrukcijama s modalnim priložima *zamalo / umalo* najbliže konstrukcije s modalnim partikulama *gotovo* ili *skoro...*“ U narednim rečenicama partikule *gotovo / skoro* su u potpunosti zamjenjive priložima *zamalo / umalo*, što znači da su ekvivalenti negirani:

¹² Dostupno na: <https://sport.avaz.ba/offside/435027/ispovijest-kapitena-boke-nismo-mogli-igrati-umalo-su-nas-ubili> (posjećeno: 26. 08. 2021).

¹³ Dostupno: <https://sport.avaz.ba/tenis/710608/opet-stativa-dzumhuru-malo-nedostajalo-da-upadne-na-australian-open-umjesto-dokovica> (posjećeno: 07. 02. 2022).

¹⁴ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/551102/helez-gordo-je-slusa-kad-svira-himna-bih-nenad-stevandic-samo-sto-ne-zapjeva> (posjećeno: 14. 06. 2021).

*Tu informaciju potvrdila nam je Izeta Šaćibović, glavna sestra na Intenzivnoj njezi, kazavši da na ovoj klinici radi od 1977. godine, ali da nije doživjela da za jedan dan prime toliko teških pacijenata koje je infarkt **gotovo** pokosio i koji su bili na ivici života i smrti.¹⁵ – Infarkt nije pokosio pacijente.*

*Silvester Stalone otkrio da je snimajući Rokija **gotovo** umro.¹⁶ – Silvester Stalone nije umro.*

Polje upotrebe riječi *gotovo* / *skoro* mnogo je šire od onoga koje je karakteristično za priloge *zamalo* / *umalo*, što znači da je Kovačević bio u pravu kad je riječ o zamjenjivosti partikula *zamalo* / *umalo*, ali ne u svakom slučaju i obrnuto. Primjeri koji slijede dokazuju da se značenje partikula *gotovo* / *skoro* u nekim slučajevima odražava na intenzitet ili učestalost (ne)vršenja radnje. Propozicija je obrnuta od morfološkog oblika predikata.

***Gotovo** i ne mislim više na borbe, na rane, na surovost koja se zove junaštvo, na gađenje od klanja, od krvi, od bezdušnog zanosa, od životinjskog straha. (MST: 28) – Mislim (veoma rijetko) na borbe, na rane, na surovost koja se zove junaštvo, na gađenje od klanja, od bezdušnog zanosa, od životinjskog straha.*

*Za sada je vrijeme poslužilo posjetioce bh. „Monte Karla“, a na plažama se **gotovo** nema gdje spustiti peškir.¹⁷ – Za sada je vrijeme poslužilo posjetioce bh. „Monte Karla“, a na plažama ima mjesta (ali ne mnogo) za spustiti peškir.*

*Vitijer je ljeti veoma posjećen i vrvi od ljudi, dok je, preko zime, **gotovo** potpuno zatvoren.¹⁸ – Vitijer je ljeti veoma posjećen i vrvi od ljudi, a preko zime nije zatvoren (iako je većina stanova zatvorena).*

***Skoro** da nije bilo epidemiologa domaćeg ili stranog koji se nije „rukovodio“ ovom idejom, ali je stvarnost bila brutalno drugačija.¹⁹ – Bilo je epidemiologa (ali je njihov broj znatno manji) koji se nisu rukovodili ovom idejom, ali je stvarnost bila drugačija.*

*Ne, to je najviše, time se **gotovo** dovršilo moje preseljenje - objasni Bell uzdahnuvši. (DŽKŠP: 177) – Ne, to je najviše, time se nije dovršilo (ne u potpunosti) moje preseljenje - objasni Bell uzdahnuvši.*

¹⁵ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/255786/kcus-u-jednom-danu-infarkt-pokosio-15-pacijenata> (posjećeno: 06.06.2022).

¹⁶ Dostupno na: <https://avaz.ba/showbiz/film-i-tv/695665/silvester-stalone-otkrio-da-je-snimajuci-rokija-gotovo-umro> (posjećeno: 06.06.2022).

¹⁷ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/672359/nacelnik-neuma-za-avaz-prebukirani-smo-ali-nema-rata-za-lezaljke-na-nasoj-plazi> (posjećeno: 10. 09. 2021).

¹⁸ Dostupno na: <https://avaz.ba/zabava/zanimljivosti/653687/cijeli-grad-zivi-u-jednoj-zgradi> (posjećeno: 14.09.2021).

¹⁹ Dostupno na: <https://avaz.ba/zabava/zanimljivosti/582571/da-li-su-ovo-tri-najvece-zablude-okorone> (posjećeno: 14. 09. 2021).

*Poznate dame **gotovo** nage poziraju na minusima.²⁰ – Poznate dame nisu u potpunosti nage.*

Partikule *zamalo* i *umalo* neopravdano se značenjski izjednačavaju s prijedložno-padežnom konstrukcijom *za malo*. Partikule *zamalo* / *umalo* „podrazumijevaju da se nije dogodilo ono što je označeno predikatom, ali je malo nedostajalo da se to dogodi“ (Kovačević: 135). Shodno tome ove partikule uvjetuju odričan sadržaj propozicije. Za razliku od modalne partikule *zamalo*, „leksema *za malo* može biti odgovor na upitne reči *gde, kad, kako*“ (Kovačević: 127). Dakle radnja označena predikatom u rečenicama s konstrukcijom *za malo* ima potvrdnu propoziciju, npr.:

*Još 30 posto ih je na granici siromaštva, **u malo** su boljoj poziciji, ali i oni teško preživljavaju.²¹ – Stanovništvo je u boljoj poziciji.*

***Za malo** novca prodaju se velike površine zemljišta u Ilijašu, Tarčinu i Pazariću, naglašavajući da tržište nekretnina u BiH i dalje trpi posljedice ekonomske krize.²² – Velike površine zemljišta se prodaju za sitan novac.*

Prijedložno padežni izrazi *za malo* / *u malo* u gornjim primjerima su odgovor na pitanja *u koliko* (boljoj poziciji) i *za koliko* (novca). Partikula *za dlaku* također ima potvrdnu propoziciju i nije zamjenjiva partikulama *zamalo* / *umalo*, nego je konkurent prijedložno-padežnom izrazu *za malo*. Partikula *za dlaku* prototipno se koristi s glagolom *izbjeći* / *izbjegavati*.

*Na Bulevaru Ezhera Eze Arnautovića sinoć se desila saobraćajna nesreća u kojoj je **za dlaku** / **za malo** izbjegnuta tragedija, a nakon što je nesavjesni vozač Citroena C3 udario djevojku na pješačkom prijelazu, kratko se zaustavio i otišao s mjesta nesreće.²³ – Tragedija je izbjegnuta.*

*Na Obalnom bulevaru u Zenici, nešto iza ponoći, došlo je do saobraćajne nesreće u kojoj je vozač Alfe **za dlaku** / **za malo** izbjegao slijetanje u rijeku Bosnu, prenosi Dnevni avaz.²⁴ – Izbjegnuto je slijetanje Alfe.*

*Granata pogodila autobus, muškarac **za dlaku** / **za malo** izbjegao smrt.²⁵ – Muškarac je izbjegao smrt.*

²⁰ Dostupno na: <https://avaz.ba/showbiz/jet-set/713892/poznate-dame-gotovo-nage-poziraju-na-minusima-ljepotice-tope-i-snijeg> (posjećeno: 14.04.2022).

²¹ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/745173/ekonomista-muris-cicic-za-avaz-kamatne-stopce-ce-definitivno-rasti> (posjećeno: 05.06.2022).

²² Dostupno na: <http://www.poslovnojutro.ba/tekst/nekretnine/cijene-zemljista-u-okolici-sarajeva-pale-do-70-posto-49748> (posjećeno: 05.06.2022).

²³ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/528268/za-dlaku-izbjegnuta-tragedija-pogledajte-kako-je-vozac-udario-djevojku-na-pjesackom-a-potom-hladno-produzio> (posjećeno: 14.09.2021).

²⁴ Dostupno na: <https://www.source.ba/clanak/Crnahronika/422603/Vozac-Alfe-se-trkao-sa-Golfom-na-ulici-pa-umalo-zavrrio-u-rijeci-Bosni> (posjećeno: 26. 08. 2021).

²⁵ Dostupno na: <https://avaz.ba/globus/svijet/725787/snimak-iz-kijeva-za-infarkt-granata-pogodila-trolejbus-muskarac-za-dlaku-izbjegao-smrtno> (posjećeno: 13.04.2022).

*Vijest da je legendarni Halid Bešlić **za dlaku** / **za malo** izbjegao smrt odjeknula je preksinoć u medijima u regionu.²⁶ – Halid Bešlić je izbjegao smrt.*

Partikula *mal(te)ne* dolazi samo uz potvrdni oblik predikata, ali je sadržaj propozicije uvijek odričan, npr.: *Maja Valehos umrla je u bolnici od posljedica infekcije koje su izazvale igle koje su joj, kako se sumnja, majka (20) i očuh (19) **zaboli maltene** do srca i u pluća tokom rituala.²⁷ – Igle nisu došle do srca.*

²⁶ Dostupno na: <https://avaz.ba/showbiz/jet-set/473959/halid-beslic-za-dnevni-avaz-dobro-sam-niko-nije-nastradao> (posjećeno: 13.04.2022).

²⁷ Dostupno na: <https://avaz.ba/globus/svijet/636702/jeziva-smrt-male-maje-majka-i-ocuh-kcerkici-zarili-igle-u-srce-i-pluca-kao-dio-rituala> (posjećeno: 15. 06. 2021).

8. Negirane složene rečenice sa značenjem preuranjenosti

Rečenice sa značenjem preuranjenosti najčešće su u pripovijedanju, a podrazumijevaju neočekivanu, preuranjenu realizaciju događaja iz druge klauze. Pojavljuju se u oblicima nezavisnosloženih i u oblicima zavisnosloženih rečenica. Nezavisnosložene rečenice sa značenjem preuranjenosti su „dvokauzalne, s tim da je prva klauza negirana (odrična), a druga afirmativna (potvrдна)“ (Kovačević 2004: 148). Takve klauze su povezane suprotnim veznikom *a* koji je ujedno i jedini veznik s kojim se ostvaruje značenje vremenske preuranjenosti u vezničkim nezavisnolozenim rečenicama. Često je u strukturi negirane klauze upotrijebljena partikula *još* koja upućuje „da događaj iz prve klauze još traje kada dolazi do realizacije događaja iz druge klauze“ pa u ovakvim rečenicama dolazi do djelimičnog preklapanja događaja (Kovačević 2004: 150). Ovakve nezavisnosložene rečenice moguće je preoblikovati veznikom *prije nego što* koji je ujedno i verifikator ovog tipa rečenica. Prilikom preoblike negirana klauza postaje potvrдна, npr:

*Predsjedništvo BiH još nije ni konstituirano, a već svjedočimo i međusobnom, ali i verbalnom ratu sa susjedima.*²⁸ – *Prije nego što je Predsjedništvo BiH konstituirano, svjedočili smo međusobnom, ali i verbalnom ratu sa susjedima.*

*Samo što su se mještani Begovog Hana oprostili od trojice mladića koji su poginuli u saobraćajnoj nesreći u mjestu Jelina, nije prošlo ni 24 sata, a u Liješnici između Žepča i Maglaja poginule su dvije osobe dok je treća teško povrijeđena.*²⁹ – *Samo što su se mještani Begovog Hana oprostili od trojice mladića koji su poginuli u saobraćajnoj nesreći u mjestu Jelina, prije nego što su prošla 24 sata u Lješnici između Žepča i Maglaja poginule su svije osobe dok je treća teško povrijeđena.*

*Nisam stigao ni da mu odgovorim, a on je iz džepa izvadio veliki bunt novca i pitao me da li mu vjerujem.*³⁰ – *Prije nego što sam stigao da mu odgovorim on je izvadio iz džepa veliki bunt novca i pitao me da li mu vjerujem.*

Ulogu verifikatora preuranjenosti mogu preuzeti i prilozima *potpuno / čestito*. O ovim prilozima bilo je riječi u poglavlju o ekspletivnoj negaciji. Došlo se do zaključka da se njihovo značenje odražava na intenzitet i učestalost radnje. Uloga priloga *potpuno / čestito* slična je i u rečenicama sa značenjem preuranjenosti gdje „ukazuju da se radnja predikata prve klauze vršila, ali nedovoljno, ne kako i / ili koliko treba...“ (Kovačević 2004: 151), npr.:

²⁸ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/432330/metju-fild-vlast-treba-sto-prije-formirati-nemate-vise-vremena-za-gubljenje-ode-vam-stanovnistvo> (posjećeno: 28. 08. 2021).

²⁹ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/671650/tragedija-za-tragedijom-na-m-17-putu-smrti-visoke-temperature-teretnjaci-i-nervozni-vozaci-okidac-su-za-pogibiju> (posjećeno: 03. 09. 2021).

³⁰ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/633118/prevare-uzeo-mu-40-km-da-kupi-hranu-radnicima-anjega-poslao-po-izmisljeni-akumulator> (posjećeno: 03. 09. 2021).

*Nije se čestito ni počelo s radovima na brznoj cesti Goražde - Sarajevo, a investitora, Vladu FBiH, već čekaju brojni problemi.*³¹

*Sjednica Skupštine KS nije ni počela kako treba, a već je napravljena pauza.*³²
*Nije se Praljak čestito ni ohladio, a od zvaničnog Zagreba pa sve tamo do nezvanične prijestolnice nedosanjane Herceg-Bosne, Mostara dakle, stali su odjekivati verbalni politički plotuni o nepriznavanju presude i negaciji njenog pravosnažno dokumentiranog sadržaja.*³³

Intenzifikator *ni* ukazuje na „kraće od normalnog (očekivanog) vršenja radnje prve klauze“ (Kovačević 2004: 152). Kada se uz partikulu *ni* upotrebljava i partikula *još* značenje nedovršenosti radnje se dodatno potvrđuje, usp:

*Nisam još ni upoznala Halida Bešlića, a već ću pjevati s njim.*³⁴

*Instruktor još ni ne zna da mu je poginula kandidatkinja.*³⁵

Partikula *ni* može biti i u službi verifikatora vremenskih kvantifikatora jer „nemogućnost upotrebe ove partikule ispred nekog vremenskog kvantifikatora (kakva je npr. većina količinskih priloga) isključuje nezavisnosložene rečenice s takvim kvantifikatorima iz kategorije nezavisnosloženih suprotnih rečenica sa vremenskim značenjem iznenadne preuranjenosti.“ (Kovačević 2004: 153). Naredni primjer pokazuje da se partikulom *ni* ispred količinskog priloga radnja „ne može dodatno intenzificirati kako bi se time najavio novi, preuranjeno realizovani događaj“ (Kovačević 2004: 154):

*Nije prošlo mnogo vremena, a Katić je dobio i televizijski nadimak - Kamenko Vremenko.*³⁶ – **Nije prošlo ni mnogo vremena, Katić je dobio i televizijski nadimak - Kamenko Vremenko.*

Nezavisnosložene suprotne rečenice sa značenjem preuranjenosti se mogu javiti i kao bezvezničke. Nužno je da predikat prve klauze bude perfektivnog vida, dok predikat druge klauze može biti ili perfektivnog ili imperfektivnog vida, npr:

*Nije prošlo puno vremena, Fuad je opet po bratičini Elvedini poslao novu donaciju bolnici u Gračanici.*³⁷

³¹ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/471176/trasa-brze-ceste-ide-preko-mezarja-mjestani-se-bune> (posjećeno: 14.05.2022).

³² Dostupno na: <https://avaz.ba/kantoni/sarajevo/609743/sjednica-skupstine-ks-nije-ni-pocela-kako-treba-a-vec-je-napravljena-pauza?komentari> (posjećeno: 28. 08. 2021).

³³ Dostupno na: https://avaz.ba/vijesti/bih/328126/zlocin-i-kazna?fbclid=IwAR3xjeZQbik9awG8_9vqcqHu5TdJPTE6u4ohR4GoODTyLpnJUZNOXxZ24Xo (posjećeno: 05.09.2022).

³⁴ Dostupno na: <https://avaz.ba/showbiz/jet-set/516551/dzejla-ramovic-o-legendi-bh-muzike-nisam-jos-ni-upoznala-halida-beslica-a-vec-cu-pjevati-s-njim> (posjećeno:09.06.2022).

³⁵ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/546942/potresni-novi-detali-nesrece-instruktor-jos-ni-ne-zna-da-mu-je-poginula-kandidatkinja> (posjećeno: 09.06.2022).

³⁶ Dostupno na: <https://avaz.ba/showbiz/film-i-tv/366346/umro-kamenko-katic-slavni-voditelj-vremenske-prognoze> (posjećeno: 05.09.2022).

³⁷ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/656413/kako-je-fuad-purac-iz-daleke-australije-proglasen-pocasnim-gradaninom-svoga-rodnog-grada-gracanice> (posjećeno:09.05.2022).

Kada je riječ o nezavisnosloženim rečenicama sa značenjem preuranjenosti, važno je napomenuti da su one najčešće strukturirane tako da se negirana klauza nalazi ispred potvrđne. Ipak to nije obavezan redoslijed, npr.:

*Miševi se ušutili na prve sankcije, **a nije ni počelo**, đe zapelo?*³⁸

*Igra "Bygone Dreams" sarajevskih developera dobila još dvije nagrade, **a nije ni izašla**.*³⁹

Zavisnosložene rečenice sa značenjem preuranjenosti najčešće se javljaju s veznikom *kad*, npr.: *Nije prošlo mnogo, **kad** je vojnik došao ispod kuće, zaskočio je na prozor i provirio.*⁴⁰ Kod rečenica ovog tipa oba predikata su perfektivnog vida, a u zavisnoj klauzi iza veznika nikad ne dolazi partikula *već*. To su osnovne razlike između nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica sa značenjem preuranjenosti. Složene zavisnosložene rečenice imaju primarno vremensko značenje koje je uslovljeno semantikom veznika *kad*, dok je primarno značenje nezavisnosloženih rečenica sa preuranjenom radnjom suprotno jer ga uslovljava suprotni veznik *a*.

³⁸ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/711769/mijatovic-misevi-se-usutili-na-prve-sankcije-a-ni-pocelo-nije-de-zapelo> (posjećeno: 09.05.2022).

³⁹ Dostupno na: <https://avaz.ba/zabava/zanimljivosti/653136/igra-bygone-dreams-sarajevskih-developera-dobila-jos-dvije-nagrade-a-nije-ni-izasila> (posjećeno: 10.06.2022).

⁴⁰ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/735079/jeziva-svjedocanstva-prezivjelih-iz-ahmica-prisla-sam-sinu-uzela-ga-u-narucje-i-vidjela-da-je-mrtav> (posjećeno: 10.05.2022).

9. Greške i „greške“ pri upotrebi negacije

Najveći broj grešaka pri upotrebi negacije dešava se zbog nepoznavanja pravila o dvostrukoj negaciji koje podrazumijeva slaganje odričnih zamjenica i zamjениčkih priloga s negiranim predikatom ili subpredikatom unutar jedne rečenice ili sintagme kao kondenzovane rečenične strukture. Dvostruka negacija, zapravo, podrazumijeva kongruenciju negacija između najmanje jedne *ni*-lekseme i predikata ili subpredikata rečenice. Kada zamjenica *ništa* ima upravo potvrdno značenje, onda ni glagol uz nju nije negiran. Tada, bez obzira na odričnu formu, zamjenica ili zamjениčki prilog zbog potvrdnog značenja ne podliježe kongruenciji negacija, nego kongruenciji afirmacija. Prihvatljivije bi bilo ovakve primjere nazvati odstupanjima jer se i radi, prije svega, o logičkom odstupanju pa skladno tome dolazi i do određenih ustupaka u gramatici.

*Mi nismo nešto u nečemu, već **ništa** u nečemu, nejednaki s tim oko sebe, ne isto, nespojivo.* (MSDS: 97)

...iz tog ničeg za mene, izrasla je veza i obaveza što se zove sin i brat. (MSDS: 161)

*Moj brat je bio **niko i ništa**, srećan čovjek, ni pametan da ga se boje, ni lud da ne znaju šta bi mogao da učini,...* (MSDS: 162)

U narednom primjeru također dolazi do iznevjeravanja pravila o dvostrukoj negaciji. Naime *uvijek* je potvrdni univerzalni kvantifikator pa, shodno pravilu o kongruenciji negacija, trebao bi doći u kombinaciji s potvrdnim predikatom. U narednom primjeru to nije slučaj jer semantički gledano *uvijek* je u ovom slučaju ekvivalent riječi *nikad*.

*Tako ću moći da vidim sebe kakav postajem, to čudo koje ne poznajem, a čini mi se da je čudo što **uvijek nisam bio** ono što sam sad.* (MSDS: 9)

U sljedećem primjeru predikat je u potvrdnom obliku i uspostavlja se kongruencija negacija između eksplicirane *ni*-zamjениčke lekseme i redukovano negiranog predikata. Da se zapravo i ne radi o narušavanju nekog od pravila negacije, vidi se ako se navede cjelovita forma predikata jer negirani predikat dolazi u dodir s negiranim kvantifikatorom.

*Lasica naišla na trampolinu pa se zabavljala **kao nikada** u životu.⁴¹ – Lasica naišla na trampolinu pa se zabavljala ko što **se nikad** u životu **nije zabavljala**.*

*Uživam **kao nikad** u svom životu.⁴² – Uživam **kao što nikad nisam uživala** u svom životu.*

⁴¹ Dostupno na: <https://avaz.ba/lifestyle/kucniljubimci/636856/lasica-naisla-na-trampolin-pa-se-zabavljala-kao-nikada-u-zivotu> (posjećeno: 04. 09. 2021).

⁴² Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/176174/srdan-jevdevic-uzivam-kao-nikad-u-svom-zivotu> (posjećeno: 04. 09. 2021).

U Rečniku jezičkih nedoumica (2011: 112) autora Ivana Klajna je objašnjeno kako dolazi do pogrešne upotrebe i narušavanja pravila dvostruke negacije:

„*Nikad neprežaljen* i slični spojevi sadrže odrečni izraz ispred glagolskog prideva koji je i sam negiran: tako isto i *nikad neslućena sreća, nikad neostvarene zamisli, ničim neizazvane sankcije, ni od koga nezaboravljen događaj, nigde nezabeleženi podaci* itd. Nije dobro *nikad prežaljen, nigde zabeleženi* i sl., što se kosi s pravilom o dvostrukoj negaciji. Jedino uz prilog *nimalo* upotrebljava se i glagol u potvrdnom obliku: *Nimalo zibunjen, Milan odvrati...*, običnije je nego *Nimalo nezibunjen...*“ Ipak, bez obzira na preporuke, u korpusu se mogu većinom naći primjeri za koje Klajn smatra da su greške u negaciji.

*Umjesto loptu da baci naprijed, on je **ničim izazvan**, a ni sam sigurno ne može opisati kako, bacio nazad i ona je ušla u mrežu.*⁴³

*Prema riječima očevica, migrant je, **ničim izazvan**, napao prolaznika.*⁴⁴

*Cetinski dirljivim statusom prisjetio se **nikad prežaljenog** Proeskog: Život stvarno nije fer.*⁴⁵

*Sin nikad prežaljenog glumca prisjetio se oca povodom godišnjice smrti.*⁴⁶

Kovačević navodi nekoliko mogućih razloga iznevjeravanja pravila o dvostrukoj negaciji. Smatra da se to dešava zbog utjecaja starih germanskih i romanskih jezika koji ne poznaju dvostruku negaciju te zbog pogrešnog pripisivanja uloge negatora anteponiranoj odričnoj zamjениčkoj riječi. Pri upotrebi negacije javlja se i pogrešna upotreba partikule *ni* umjesto partikule *i* ispred lekseme *ne, neću, nemoj, nemam i nisam*. Pored oblika s greškama u negiranju, navodim i oblike koji su ispravni.

*Ako u vašoj mladosti nisu postojale društvene mreže, **ni ne znate** koliki ste sretnici.*⁴⁷ – *Ako u vašoj mladosti nisu postojale društvene mreže, **i ne znate** koliki ste sretnici.*

*Evo kako na internetu dijelite svoje lične podatke, a da to **ni ne znate**.*⁴⁸ – *Evo kako na internetu dijelite svoje lične podatke, a da to **i ne znate**.*

⁴³Dostupno na: https://sport.avaz.ba/offside/601539/gol-godine-golman-u-srbiji-nicim-izazvan-bacioloptuusvojumrezu?fb_comment_id=5106735219343966_5107552565928898 (posjećeno: 28. 08. 2021).

⁴⁴ Dostupno na: <https://www.dnevno.ba/vijesti/crna-kronika/migrant-u-sarajevu-napao-prolaznika-policija-ga-jedva-smirila-190374/> (posjećeno: 28. 08. 2021).

⁴⁵ Dostupno na: <https://avaz.ba/showbiz/jet-set/602193/cetinski-dirljivim-statusom-prisjetio-se-nikad-prezaljenog-proeskog-zivot-stvarno-nije-fer> (posjećeno: 08.06.2022).

⁴⁶ Dostupno na: <https://avaz.ba/showbiz/film-i-tv/673351/sin-nikad-prezaljenog-glumca-prisjetio-se-oca-povodom-godisnjice-smrti> (posjećeno: 08.06.2022).

⁴⁷Dostupno na: <https://avaz.ba/zabava/zanimljivosti/524012/ako-u-vasoj-mladosti-nisu-postojale-drustvene-mreze-ni-ne-znate-koliki-ste-sretnici> (posjećeno: 03. 09. 2021).

⁴⁸ Dostupno na: <https://avaz.ba/zabava/zanimljivosti/326070/evo-kako-na-internetu-dijelite-svoje-licne-podatke-a-da-to-ni-ne-znate9> (posjećeno: 03. 09. 2021).

Potpuno je jasno, a to, čini mi se, nije ni tajna, da je ova agencija formirana samo kako bi bili zadovoljeni formalni uvjeti za liberalizaciju viznog režima BiH, a ne kao izraz stvarne političke volje u BiH.⁴⁹ – Potpuno je jasno, a to, čini mi se, i nije tajna, da je ova agencija formirana samo kako bi bili zadovoljeni formalni uvjeti za liberalizaciju viznog režima BiH, a ne kao izraz stvarne političke volje u BiH.

Ne tako često, iznevjerava se i pravilo da se u rečenicama s negiranim predikatom ne mogu realizovati neodređene zamjenice i zamjениčki prilozi tvoreni prefiksom -i (*iko, išta, ikad, igdje*). Umjesto zamjenica i zamjениčkih priloga tvorenih prefiksom -i, upotrebljava se odrična zamjenica i zamjениčki prilog (*niko, ništa, nikad, nigdje*). U nastavku će biti prikazani primjeri kršenja negacije, ali i načini na koji se greške trebaju korigovati:

Ne želim ikoga da vrijeđam (rekao sam blaže), ali me potresla sudbina starog bajraktara. (MST: 69) – Ne želim nikoga da vrijeđam (rekao sam blaže), ali me potresla sudbina starog bajraktara.

Toska, surovi hajduk, koji se nije bojao ni štedio ikoga! (MST: 70) – Toska, surovi hajduk, koji se nije bojao ni štedio nikoga!

Upotreba odričnih i neodređenih zamjenica uz prijedloge podrazumijeva umetanje prijedloga između prefiksalnog i korijenskog morfema. Dešava se da se i to pravilo ponekad krši. Dakle u ovakvim slučajevima se radi o kršenju pravila obaveznog reda riječi koji podrazumijeva sljedeće: „Ako prijedlozi čine prijedložno-padežni izraz s neodređenim zamjenicama, onda se oni smještaju između njihovih sastavnih dijelova“ (Jahić – Halilović – Palić 2000: 472). Nastavak teksta donosi uvid u greške, ali i pravilno napisanu rečenicu:

Ovaj skromni dječak dodaje da u nijednom momentu nije razmišljao da uzme novac, iako ga je bilo dosta, jer zna da ne može biti sretan od tuđeg.⁵⁰ – Ovaj skromni dječak dodaje da ni u jednom momentu nije razmišljao da uzme novac, iako ga je bilo dosta, jer zna da ne može biti sretan od tuđeg.

Do grešaka dolazi i kada se u rečenici s negiranim predikatom umjesto grupe *sve to / ovo/ ono* upotrebljava zamjenica *sve*. Zamjenica *sve* u rečenici s negiranim predikatom, umjesto željene totalne negacije, označava partikularnu negaciju. Primjeri za greške ovoga tipa navedeni su u posebnoj dijelu posvećenom partikularnoj negaciji.

⁴⁹ Dostupno na: <http://apik.ba/aktuelnosti/govori-i-intervjui/default.aspx?id=977&langTag=en-US> (posjećeno: 10.06.2022).

⁵⁰ Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/650434/ovo-je-djecak-iz-trebinja-koji-je-pronasao-novcanik-s-mnogo-novca-i-vratio-ga-trudnici?komentari> (posjećeno: 19. 06. 2021).

10. Zaključak

Problem negacije u složenim rečenicama izuzetno je zanimljiv za obradu utoliko više jer sam se prvi put susrela s podrobnijom analizom, definisanjem i kategorisanjem sintaksičke negacije kao jezičke pojave. Prije svega bilo je neophodno pročitati i naučiti nove činjenice o negaciji te analizirati postojeće primjere. Kao polazna i osnovna literatura poslužila je knjiga *Ogledi o sintaksičkoj negaciji* autora Miloša Kovačevića, čiji sam pristup slijedila pri izradi ovoga rada. Također *Negacija o jeziku: Kontrastivna analiza negacije u engleskome i hrvatskome jeziku* autorice Irene Zovko Dinković mi je pomogla naročito kada su u pitanju bile nedoumice u vezi s dvostrukom i ekspletivnom negacijom. Nakon detaljnog iščitavanja spomenute literature uslijedio je zanimljiviji dio - čitanje književnih djela i pronalaženje primjera potrebnih za analizu. U tu svrhu sam pažljivo iščitala knjige *Derviš i smrt*, *Tvrđava*, *Ugursuz*, *Karabeg*, *Šamili Tubakovi*, *Noćne ceremonije* i *Ruža*.

Nakon popisa primjera uočeno je da su primjeri ekspletivne negacije s glagolima bojazni najfrekventniji. Rečenica s glagolima sprečavanja ima znatno manje, ali su se promjene pri preoblici mogle objasniti na nekoliko primjera koje sam uspjela pronaći. Rečenice s glagolima bojazni i sprečavanja nisu jedine koje su podvrgnute analizi. Tu su, svakako i rečenice sa značenjem preuranjenosti i rečenice s partikulama *umalo* i *zamalo*. U poglavlju o ekspletivnoj negaciji s partikulama *umalo* i *zamalo* analizirana je mogućnost pojave drugih veznika u toj ulozi te mogućnost njihove međusobne supstitucije. Došlo se do zaključka da modalne partikule *zamalo* i *umalo* imaju sinonimsko značenje s konstrukcijom *malo je nedostajalo*. Pažnja se posvetila i prikazivanju razlike između modalnih partikula *zamalo*, *umalo* i prijedložno padežnog izraza *za malo*. U okviru ekspletivne negacije obrađene su i rečenice sa značenjem preuranjenosti. Prisustvo partikule *još* u sadržaju negirane klauze, partikule *već* u sadržaju potvrdne klauze i povezanost suprotnim veznikom *a* se pokazalo kao osnovno obilježje rečenica ovog tipa. Velik broj izdvojenih primjera su rečenice koje omogućavaju transportovanje negacija. Najčešće su to sastavne rečenice s jednostruko upotrijebljenim veznikom *niti*. Bez obzira na veliku zastupljenost primjera koji omogućavaju transportovanje negacije, uočeno je da ono ne zahvata cjelokupnu rečeničnu paradigmu pa se transportovati mogu samo izjavne rečenice s veznikom *da*. Na primjerima je pokazano da imperativni i upitni oblik rečenice isključuju tu mogućnost. U poglavljima o dvostrukoj negaciji i o množenju negacije do izražaja je došao utjecaj matematike na lingvistiku. Zaključeno je da pod dvostrukom negacijom podrazumijevamo sabiranje negacija koje ima efekat da pojača značenje negacije, dok je rezultat množenja negacija potvrdni ekvivalent rečenice. U poglavlju o množenju negacija došlo se do zaključka da takvoj jezičkoj pojavi najčešće podliježu impersonalne egzistencijalne rečenice povezane relativizatorima *koji* i *što*. Uvjet je da su obje negirane. Odrične impersonalne egzistencijalne rečenice, iako najčešći, nisu i jedini tip rečenica koji je podložan množenju negacija. Složene rečenice čije su obje klauze negirane, a imaju ulogu identifikacije radnje ili stanja također omogućavaju množenje negacija. Viosk stepen zastupljenosti zabilježile su i rečenice s primjerim kongruencije negacija koji su obrađivani u poglavlju o partikularnoj negaciji. Da bi se shvatila partikularna

negacija, u radu je posebna pažnja posvećena partikularnim sudovima. Analizom primjera partikularnih sudova došlo se do zaključka da se negacija u najvećem broju slučajeva javlja u kombinaciji s negiranim kvantifikatorima. Time se pokazalo da postoje dvije mogućnosti kombinacije predikata i univerzalnih kvantifikatora; kongruencija negacija i kongruencija afirmacija. U manjem broju slučajeva javljaju se primjeri gdje je narušeno pravilo o kongruenciji i tada dolazi do partikularne negacije. Međutim postoje primjeri gdje je narušeno pravilo o kongruenciji negacija, ali se oni nisu dali kategorisati pod okrilje partikularne negacije. U najvećem broju slučajeva su to rečenice s negiranim predikatom i sa *sve što / ono, ovo* jer u njima zamjenica *sve* ima množinsko značenje pa je navođenje samog univerzalnog kvantifikatora redundantno. Takvi primjeri su svrstani i opisani u podnaslovu *Izuzeci partikularne negacije*. U posljednjem poglavlju opisane su najčešće greške, ali i odstupanja od pravila negacije. Jedna od najčešćih grešaka tiče se narušavanja pravila o kongruenciji negacija koje podrazumijeva upotrebu univerzalno negativnih kvantifikatora u kombinaciji s negiranim predikatom.

11. Izvori

DŽKID – Karahasan, Dževad.1989. *Istočni diwan*. Sarajevo: Svjetlost.

DŽŠP –Karahasan, Dževad.1994. *Šahrijarhov prsten*. Šahrijarhov prsten: Bosanska knjiga.

GBJ – Jahić, Dževad, Senahid Halilović i Ismail Palić. 2000. *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica: Dom štampe.

IHNC – Horozović, Irfan. 1984/1985. *Noćne ceremonije*, Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga, Knjiga 38, Sarajevo: Svjetlost.

KAR – Ibrišimović, Nedžad. 1984/1985. *Karabeg*. Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga, Knjiga 38, Sarajevo: Svjetlost.

MSDS – Selimović, Meša.1990. *Derviš i smrt*. Sarajevo: Oslobođenje – Public.

MST – Selimović, Meša. 1987. *Tvrđava*. Sarajevo: Veselin Masleša.

NBHR – Bazdulj-Hubijar, Nura.1996. *Ruža*. Sarajevo: Svjetlost.

NIŠT – Ibrišimović, Nedžad. 1984/1985. *Šamili Tubakovi*. Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga, Knjiga 38, Sarajevo: Svjetlost.

NIUG – Ibrišimović, Nedžad. 1984/1985. *Ugursuz*. Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga, Knjiga 38, Sarajevo: Svjetlost.

- Elektronski izvori: članci iz dnevnih novina „Dnevni avaz“

12. Literatura

Ćoso, Bojana. 2015. *Kognitivna obrada različitih hrvatskih niječnih rečenica i njihov prijenos u engleski jezik*. Doktorska disertacija. Zagreb: Centar za poslijediplomske studije.

Hasić, Amor i Sead Kalač. 2018. *Poteškoće sa i zablude o negativnim (suprotnim) brojevima*. Stručni rad 2018, 1–9.

Dostupno na:

http://www.imvibl.org/dmbl/meso/imo/imo_vol_10_br_19/imo_vol_10_2018_19_1_9.pdf (posjećeno 12.4.2021).

Halilović, Senahid, Ismail Palić i Amela Šehović. 2010. *Rječnik bosanskoga jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.

Kovačević, Miloš. 2004. *Ogledi o sintaksičkoj negaciji*. Srpsko Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Klajn, Ivan. *Rečnik jezičkih nedoumica*, četvrto prerađeno i dopunjeno izdanje

Dostupno na:

https://www.academia.edu/4426749/Ivan_Klajn_Re%C4%8Dnik_jezi%C4%8Dkih_nedoumica (posjećeno: 12.04.2021).

Lešić, Zdenko. 2005. *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo Publishing

Ljajić, Adela. 2019. *Obrada negacije u kratkim neformalnim tekstovima u cilju poboljšanja analize sentimenta*. Doktorska disertacija, Niš: Univerzitet u Nišu.

Dostupno na:

https://www.google.com/search?q=adela+ljaji%C5%BE+doktorska+disertacija&rlz=1C1RLNS_hrBA820BA820&oq=adela+ljaji%C5%BE+doktorska+disertacija&aqs=chrome..69i57.12658j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8 (posjećeno 12.04.2022).

Okičić, Nermin i Vedad Pašić. 2015. *Elementi matematičke logike sa primjenom u računarskoj tehnici*. Tuzla: Univerzitet u Tuzli.

Dostupno na:

<file:///C:/Users/Korisnik014/Desktop/CognitiveprocessingofCroatiannegations.pdf> (posjećeno:12.04.2022).

Osmankadić, Merima. 2014. *Funkcije lingvističke negacije u političkom diskursu*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.

Dostupno na:

http://www.ffeizdavastvo.ba/Books/Funkcije_lingvisticke_negacije_u_politickom_diskursu.pdf (posjećeno:12.04.2022).

Paharda, Vlatka. 2013. *Vremenske rečenice*. Diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet: Sveučilište u Zagrebu.

Dostupno na:

<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/2271/1/%28diplomski%20rad%20vremenske%20re%C4%8Denice%20Vlatka%20Peharda%29.pdf> (posjećeno 12.04.2022).

Petrović, Gajo.2013.*Pregled povijesti logike, Metodički ogledi*.

Dostupno na: file:///C:/Users/Korisnik014/Desktop/MO_38_11_Petrovic.pdf

(posjećeno:12.04.2022).

Pranjковиć, Ivo. Silić, Josip. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.

Popović, Milan. 1994. *Kriterij zasnovanosti ekspletivne („suvišne“) negacije*. Beograd: Institut za srpski jezik.

Dostupno na:

<https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/5964/popovic.suvisna.negacija.1994.pdf?sequence=1&isAllowed=y> posjećeno 12.04.2022).

Stanić, Ružica. 2014. *Kvantifikacija i negacija u logici u Hrvatskom jeziku*. Diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Šarić, Ljiljana. 2002. *Kvantifikacija u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Škiljan, Dubravko, *Leksikon, terminologija: Figure i tropi*.

Dostupno na:

file:///C:/Users/Korisnik014/Desktop/1989_34_62_75_Skiljan_Leksikon.pdf

(posjećeno 12.04.2022).

Zovko Dinković, Irena. 2013. *Negacija u jeziku. Kontrastivna analiza negacije u engleskome i hrvatskome jeziku*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.